

Ціна 75 копій

НОВІ ДНІ

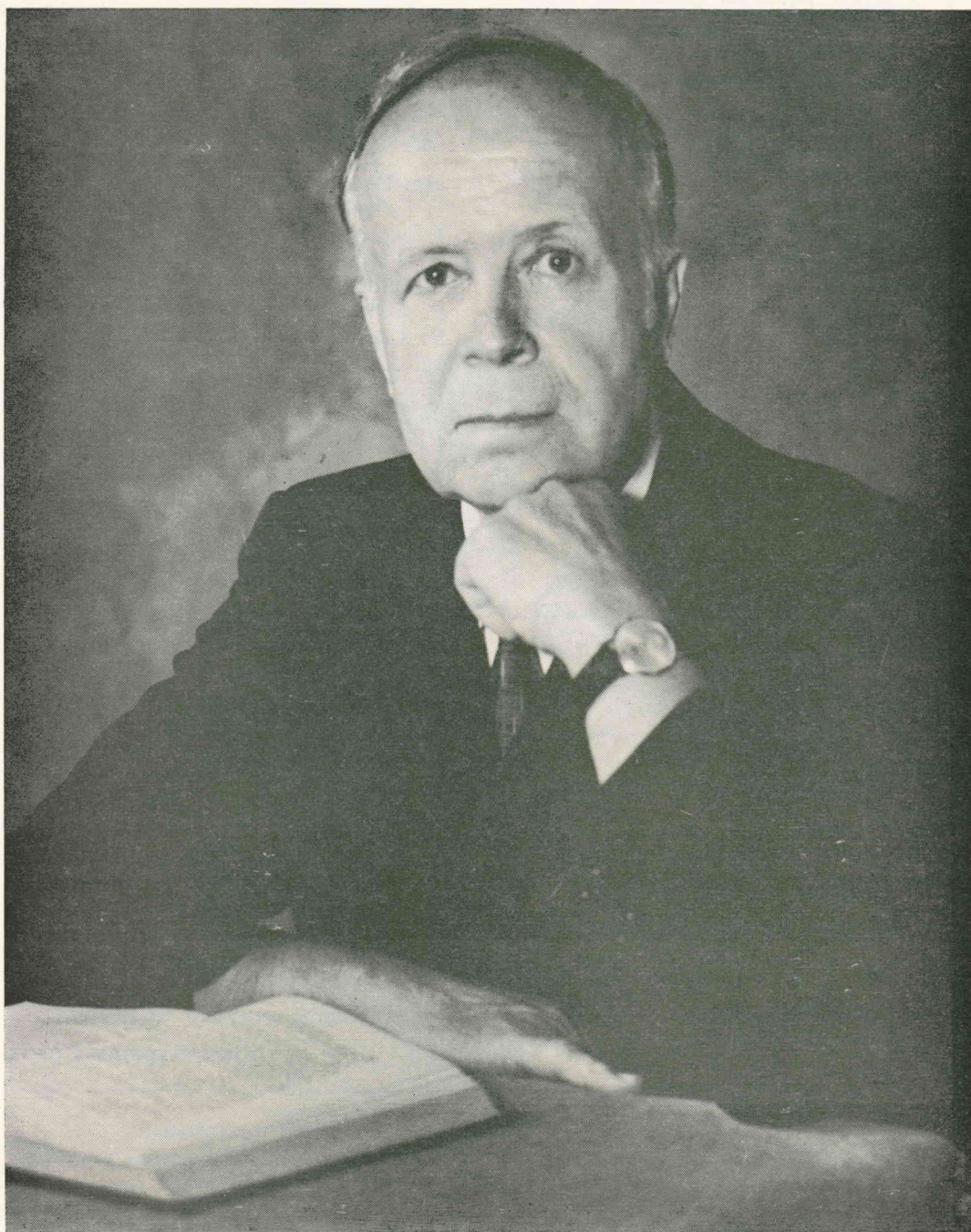
• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XXIII

ЖОВТЕНЬ — 1972 — OCTOBER

Ч. 273

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

Основник, видавець і редактор 1950 - 1969
П. К. Волиняк

Видає видавництво "Нові Дні"

В. В. Павлюк — адміністратор

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ:

Д. В. Кислиця (головний редактор)

М. Г. Дальний (відповідальний секретар)

І. Д. Пишкало, Р. Рахманний, П. І. Маляр

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ (на рік):

Канада і США — 6.50 доларів

Австралія — 4.50 австралійських доларів

Франція — 25 франків

Англія — 1.75 фунтів

Всі інші країни Європи, Венесуела — 5.00 дол.

Решта країн Південної Америки — 4.00 дол.

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England.

В Австралії:

S. Krywolak, Box 1586 M, G.P.O. Adelaide,
S. 5001, Australia.

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Sawertailo,
1745 Junior Terr., Des Plaines, Ill. 60016, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj,
4915 N. Marvine St., Philadelphia, Pa. 19141, USA

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

N O W I D N I

28 Northcliffe Blvd.

TORONTO 4, ONT., CANADA

Second Class Mail Registration Number 1668

На першій сторінці обкладинки — Г. О. Костюк.
з нагоди його 70-ліття.

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Д. Кислиця — Синові Поділля — Слава!	1
Улас Самчук — Григорій Костюк	6
Віталій Бендер — Квітка на дорозі	9
Олена Пчілка — Вірш	10
Павло Маценко — Музика і Г. С. Скосорода	11
Дарія Сіак — Сквородіяна	12
Всеволод Голубничий — Як одна книжка побачила світ	14
Дмитро Чуб — 50 років творчої праці	17
Ю. Перхорович — Люди і книги	21
Олена Несіна — Погода: дощ, сніг...	25
Володимир Радзівський — Цвіт з легенди	28
Читачі про "Родинний альбом" Д. Гуменної, народна медицина, із гумору, всячина	

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

Ол. Воскобійник, США	\$100.00
о. І. Чумак, Везерфільд, США	12.00
І. Бережний, Делран, США	10.00
А. Рибицький, Австралія	4.50
О. Вишиван, Торонто, Канада	3.50
Р. Бобяк, Йонкерс, США	3.50
В. Андре, Бейсайд, США	3.50
М. Андре, Бруклін, США	3.50
Т. Омеляненко, Вінніпег, Канада	3.50
Г. Горашенко, Філадельфія, США	3.50
І. Лютий, Бавнд Брук, США	3.00
В. Ширай, Нью Гейвен, США	2.50
И. Д. Чесна, Мексіко	2.00
В. Нечай, Монреаль, Канада	2.00
В. Завітневич, Асторія, США	2.00
С. Ступак, Чикаго, США	2.00
М. Підлісний, Торонто, Канада	2.00
І. Осмоловський, Австралія	2.00
Ф. Корсунь, Філадельфія, США	1.50
Б. Мигаль, Оттава, Канада	1.50
Я. Кльований, Клівленд, США	1.50
В. Гончарук, Кіченер, Канада	1.50
М. Старченко, Джордан, США	1.00
М. Малімоненко, Австралія	0.50

Нових передплатників приєднали:

О. Єрем'єнко, Австралія	1
І. Левко, Бельгія	1
о. І. Чумак, США	1
К. Лаврентій, Канада	1
І. Пишкало, Канада	1

Всім щиро дякуємо за допомогу.

Адміністрація і редакція "Н. Д."

Редакція не відповідає за зміст платних оголошень.
Статті з поданими іменами авторів не конче відбивають позицію редакції.

СИНОВІ ПОДІЛЛЯ – СЛАВА!

До 70-ліття з дня народження і 45-ліття літературно-наукової діяльності

Григорія Ол. Костюка-Подолька

Указуючи і підкреслюючи, звідки саме походять наш славний ювіляр, ми тим аж ніяк не применшуємо його. Навпаки, цим ми стверджуємо його органічний зв'язок із животворчим джерелом його духової сили — як вірного і достойного сина тієї славної землі, що й Леся Українка до неї зверталася словами — "Красо України — Поділля!", маючи на думці сукупність зовнішньої краси, цебто природної, і вищої, цебто духовної краси синів і дочок тієї перлини нашої України. Таке ж джерело було красою і силою у таких яскравих — типового полтавчанина Котляревського, сина Донеччини Сосюри, ба навіть у самого Шевченка, як найбільшого і найвиразнішого згустка духовости київської землі.

Григорій Олександрович Костюк — не перший славний подолянин, що відзначається печаттю свого краю, що його й сам він любить великою любов'ю, прибравши додаток до свого батьківського прізвища ще й *Подольк*. Печаттю духу Поділля позначені Анатоль Свидницький, Степан Руданський (клясичний виразник суто подільського стилю українського гумору), Михайло Коцюбинський (цей аж до переяскравлення і до крайніх меж витонченості), Микола Бажан, ба навіть, коли на те пішло, Володимир П. Затонський, щоб не згадувати ще більше чи всіх.

Улас Самчук називає місто Кам'янець-Подільський — містечком. Мабуть, не бував там Улас Олексійович: *Кам'янець* (там тільки так місто своє називають) — це не тільки чудове, особливе і чарівної краси місто, що його приїжджі, включно з чужинцями (мадьяри, словаки, румуни, німці — під час війни) називають українською Швайцарією, а й місто — дійсно велике. Велике своєю історією, своїм чаром і силою духу, своїми славними і великими людьми.

Таж досить згадати тільки історію Старого міста від його третього історико-архітектурного періоду, початого за Коріятовичів, історію Турецької кріпости, замку з Підзамчам, брам (Руської й Польської), згадати величні храми, той мінарет, що про нього й Коцюбинський писав. А як глибоко-преглибоко і таємничістю оповитий Смотрич-ріка несе свої води руслом, що оперізує майже правильним колом Старе місто Кам'янець — з тими височенними й прямовисними кам'яними берегами в цьому місці! А ще ж є там Новий план — хоч і не дуже широкий, зате який же довгий, який красою не поступається перед Швайцарією! І є там Руські Фольварки, є там і Польські Фольварки, не кажучи вже про передмістя Довжок, Татариски та Мікші — Боришківську, Колубаївську та інші. Кам'янець — це третє місто України за кількістю історико-архітектурних пам'яток.

Над Кам'янцем і досі ще витає дух героїки

Устима Кармалюка, оборонця і месника, а його осідок — Кармалюкова гора з печерою — й тепер є пострахом для наїзників (та гора — під селом Гуменці, сім кілометрів від Кам'янця), як і Холодний яр на Київщині. Ось у такому краї, коло такого міста народився, виростав і вчився та загартовував свій характер і національну свідомість Григорій Костюк... Не випадково в Кам'янці й на Кам'янецьчині була така сильна національна солідарність-свідомість, особливо серед студентської молоді, що мало своїм наслідком ліквідацію всіх вищих шкіл у Кам'янці на початку тридцятих років.

Із Кам'янця й Кам'янецьчини вийшли (або діяли там і робили погоду) — крім уже згадуваних — Віктор К. Приходько, о. Юхим Сіцінський та син його Володимир Січинський, лікар Солуха, Микола Д. Леонтович, академік Д. К. Заболотний, Іван Ів. Огієнко (пізніше Митрополит Іларіон), Мих. Драй-Хмара, Іван Дніпровський, Григорій Л. Тустановський, Наталя Забіла, Олексій Кундзіч, Юрій Смолич, Іван Юл. Кулик, Опанас Буценко, Максим Нагорний, Володимир Пант. Багазій, Іван Ф. Розгін, Олександр Ів. і син його М. О. Кільчевські, Олександр Ів. Смотрич... серед яких заслужено і на найвиднішому місці стоїть і стоятиме світле ім'я нашого ювіляра — Григорій Ол. КОСТЮК.

***

...Не в одного із щойно згаданих (Тустановського, Ол. І. Кільчевського, Драй-Хмари, Дніпровського) добрих учителів навчившись у Кам'янці, начитавшись Шевченка, Франка, Грінченка, Винниченка та ін., Григорій Олександрович відчув у собі сильний потяг до літератури — змістом і формою національної. І потягло його із штучно спустошеного Кам'янця туди, звідки почув і він живе слово і свіжу думку — в зовсім нових обставинах, отже туди, де Микола Зеров, Михайло Грушевський, Сергій Єфремов (Київ), Микола Хвильовий, Володимир Сосюра, Василь Блакитний (Харків). У той самий час і туди саме хлинули романтично настроєні українці з Галичини, Волині, Буковини, навіть із Канади — будувати радянську Україну. У Києві Гр. Ол. кінчає університет, у Харкові аспірантуру, стає доцентом, літературним критиком.

...І ось моя перша зустріч із Григорієм Олександровичем — у Луганському педінституті в 1934 р., куди його прийняв на працю і став негласним покровителем, як і для ще кількох (мовознавець Іван Троян, історик Наталя Ю. Мірза-Авак'янц, математик Л. Симонів) новий директор того інституту Паскель, цікава і незвичайна людина, ерудит (філософія), дуже рухливий і винахідливий адміністратор. До Паскеля дирек-

тором інституту був Цикін Костянтин Павлович, якого також дуже добре знав Гр. Ол. — із спільної долі на Воркуті.. Костюк — професор, я студент. На літній сесії студентів-заочників, до якої я долучився — гостем діло: щоб хоч із тиждень послухати лекції, як мої приятелі-студенти того ж інституту казали, харківського професора і відомого літературного критика. Вступна лекція до курсу "Історія української літератури доби капіталізму" — була просто блискуча, тріумфальна. Читає лекцію сидючи; голова голена; то правою, то лівою рукою гладить ту голомозу голову — вогник, очевидно, викрешує (як виявилось значно пізніше, цю вступну лекцію він читав — без підготовки й попередження, його нагвалт присилував почати курс — Паскель, директор інституту). А після лекції — юрбою до нього студенти: щоб висловити своє захоплення. А одна студентка — мабуть, щось більше за саме захоплення лекцією... молодого професора. Після кожної лекції задавалося силу-силенну питань професорові Костюкові, на значну частину яких (здебільшого дразливих) він дуже добре вмів... не відповідати. І давали ми духопельців одному молодому, але задержуватому студентові — Ф. Горбаткові за його "питання здуру"... І радили ми (у своєму вузькому колі) тому Горбаткові іти з такими питаннями до діяматчика Шамрая, який, покоровши землю, хотів уже штурмувати небо. Той наш Горбатко, родом з Харцизька-Донбас — пропав безвісти в 1938 р. А був іще такий студент, мій приятель, — Ф. П-ко, який виманевровував професора Костюка так, щоб бути сам-на-сам з ним — і засипати його питаннями, переважно про Винниченка. І професор Костюк захоплено відповідав, хоч Винниченко вже був справжнє "ХО" тоді.

Певна частина студентів так горою стояла за Костюка й тому, що він притомом нічого не говорив про капіталізм у курсі "доби капіталізму", отже за щось таке, очевидно, і в Харкові йому зробилось тісно. А тут іще — це ми з Ф. П-ком — так охоче він, Костюк, про Винниченка говорить. Та ще й як!

У цьому ж інституті наш давніший професор української літератури (з 1933 на 1934 рік він раптом переключився на російську літературу) і дуже добрий викладач Олександр Степанович Пулинець — з приїздом Костюка дуже засуетився, на лекціях хвилювався (цього раніше не було) і дуже старався ще краще, із більшим ефектом читати нам свої лекції: так дуже не хотілось йому випустити з рук пальму першества, яку він "наш золотоуст" цілком заслужено тримав до того часу — до приїзду з Харкова відомого літератора, цебто Г. О. Костюка. Оце й такий іще водився за Григорієм Олександровичем "грішок", що його я добре пам'ятаю.

***

Цілий рік після цього не бачивши ніде Григорія Олександровича (самому мені не без причини довелося із Донбасу п'ятами наживати), раптом натрапляю: ось він ходить босий бережком коло

святошинського ставка — за Києвом. Сам, замріяний, невеселий, але ще такий же круглолиций, рожевощоккий, безволосий. А чи не в серпні того таки року — бачу, як Гр. Ол. виходить з вул. Леніна на Хрещатик: худий, блідий, рухи нервові, ступає рвучко, розмахуючи руками і дивлячись просто вперед, нікого не помічаючи. Тепер мені відомо, в чому була річ, що йому в той день — за кілька хвилин перед тим — переказав через свого секретаря Соболя тодішній нарком освіти і близький же земляк — кам'янчанин Вол, Затонський.

...На весні 1942 р. — несподівано і вперше за сім років бачу Григорія Олександровича на розі вул. Тимофіївської і Леніна: там чекав він собі, а я собі дозволу кудись поїхати поїздом поза Київ (голодний). І стало відомо, де це він пропадав від 1935 р. А тут чекав він папірця на право поїхати поїздом до рідного Кам'янця: там, мовляв, безпечніше і не такий голод, як у Києві. І сказав ще кілька слів про чудове Поділля, прегарне місто Кам'янець, якого я ніколи ще не бачив. Ось так і привели мене думки про чудове Поділля — до самого Кам'янця того ж таки літа. Був би ще раз зустрівся з Гр. Ол. — у Кам'янці, якби не так пізно сказав мені Михайло Гр. Біличенко, що Гр. Ол. — "зараз як не в Кам'янці, то в Боришківцях". Це було взимку з 1942 на 1943-й рік. Біличенко — директором театру там був, так же шкодував, що ми втрех не зішлись — "ото б випили й наговорились". Біличенко Бахуса ніколи не гнівив...

***

Григорій Олександрович Костюк — подолянин, але в найкращому розумінні цього слова: йому бо більше, ніж багатьом із нас ще звідкись, властива самодисципліна, зосередженість, реалістична обрахованість і організаційна обов'язковість. А зараз — йому абсолютно чужий вузький партикуляризм і провінційна обмеженість-замкнутість, що досі ще властиві — як же багатьом іще, на жаль, — вихідцям із деяких волостей України.

Дуже слушно зауважує тут Святослав Гординський: стоячи завжди на самому переді нашого фронту, Костюк уміє по-франківському, коли треба, виконувати й чужу роботу, якої так бояться — о скільки ж їх серед нас! — манюсінські люди з необмеженими претенсіями або перечуленим індивідуалізмом. Коли читаєш спогади Євгена Чикаленка, мимоволі й Костюка згадаєш, який так до всеукраїнських справ ставиться і ніякої чорної роботи не цурається, як і великі Грушевський, Єфремов, Грінченко, Лисенко, Франко. Чому це — якраз Чикаленкові спогади? А тому, що це там так багато цікавого сказано про наші видавничі справи й ролі згаданих великих. І тому, що Григорій Олександрович був першим із перших ініціаторів руху за врятування "Нових днів". А в своїх "Рядках про друга", також тут, Юрій Шевельов указує дуже влучно ще й на "подивугідну сполуку вірності минулому й відкритості

ПРИВІТАННЯ

Члени Об'єднання українських письменників на еміграції "СЛОВО" вважають своїм почесним обов'язком привітати свого голову, Григорія Олександровича Костюка, в день його сімдесятиріччя. Існування і ріст нашого Об'єднання тісно пов'язані з особою Григорія Олександровича. Це він майже двадцять років тому взяв на свої плечі нелегке завдання: здійснити бажання українських письменників у вільному світі, які хочуть продовжувати організоване літературне життя, започатковане Українським Мистецьким Рухом — МУРОМ у перші роки еміграційного буття в Німеччині. Завдяки Григорієві Олександровичеві Костюкові, його повній посвяті праці, це наше Об'єднання існує і діє. Під його проводом відбулося чотири з'їзди українських письменників на еміграції з участю делегатів з усіх країн поселення українців. Його зусиллями і під його пильним наглядом вийшли друком чотири об'ємі літературні збірники, в яких уміщено зразки творчості майже всіх українських письменників, що є на еміграції.

Григорій Олександрович Костюк — не тільки вибраний провідник організованих у "Слові" письменників; він і літературознавець, який у своїх науково-критичних есеях і статтях подав фахову критику творчості багатьох українських письменників на еміграції, визначивши літературу нашої еміграції як самобутню течію єдиного літературного процесу українського народу. Очоливши Комісію для вивчення й охорони спадщини В. Винниченка при Українській Вільній Академії Наук, він послідовно і з повним запалом веде дослідчу

майбутньому", що забезпечують Григорієві Олександровичеві почесне місце в історії.

Григорій Костюк, як рідко хто з нас, зміг поєднати в собі кращі прикмети трьох типів українця і наблизитись до тієї синтези, що породжує ідеального українця: відомі кращі риси подоланина — киянина — полтавчанина. Розуміється — на здоровій і надійній основі подоланина.

Цю синтезу йому уможливило безпосереднє знайомство з людьми всієї України — від Дністра до Дінця й назад аж до... Каліфорнії. Тож завдяки такій синтезі на базі вродженої шляхетності й тактовності подоланина Костюк-всеукраїнець може так тримати — всюди, де він виконує важливі обов'язки на громадській чи науковій ниві, а зокрема й укупі тримати мозаїку вдач і нахилів своїх "СЛОВ'ЯН".

Ученому, професорові, літературному критикові, громадському і культурному діячеві, довголітньому і незмінному керманичеві наших "СЛОВ'ЯН" з нагоди його 70-ліття — СЛАВА!

За редакцію "Нових днів"

Д. КИСЛИЦЯ

роботу над творчістю Володимира Винниченка, щоб повернути українській літературі цього найвидатнішого її представника епохи революції. Ми шануємо Григорія Олександровича не тільки як голову "Слова" — відданого організаційного трудівника, нашого приятеля й дорадника. Ми горді ним і за його досягнення в науковій і публіцистичній діяльності й вітаємо його як видатного діяча української культури. Документальна праця Григорія Костюка англійською мовою "Сталінський режим в Україні", що вийшла кількома окремими виданнями, стала класичним посібником для вивчення політичної і суспільної проблематики в Україні в часи тотального терору. Позицію в ділянці вивчення теорії тактики і стратегії більшовизму має його праця "Теорія і дійсність".

Горді за всі досягнення нашого голови Григорія Олександровича, ми вітаємо його з його славним сімдесятиліттям і зичимо йому сили і витривалості для завершення всіх його дальших планів і починань.

Жовтень 1972

Іван Боднарчук, Богдан Бойчук, Олена Василева, Василь Гайдарівський, Анатоль Гак (Мартин Задека), Анатоль Галан, Йосип Гірняк, Яків Гніздовський, Петро Голубенко, Святослав Гординський, Докія Гуменна, Яків Гурський, Діма. Осип Зінкевич, Олекса Ізарський, Іван Керницький, Патриція Килина, Іван Кмета-Ічнянський, Едвард Козак, Іван Коровицький, Богдан Кравців, Галина Лащенко, Юрій Лавріненко, Вадим Лещик, Наталя Ливицька-Холодна, Леонід Лиман, Уляна Любович-Старосольська, Павло Малаяр, Богдан Нижанківський, Петро Одарченко, Борис Олександрів, Лариса Онишкевич, Микола М. Палій, Микола Понеділок, Марина Приходько, Богдан Рубчак, Улас Самчук, Іван Смолий, Юрій Соловій, Василь Софронів-Левицький, Марія Струтинська, Марта Тарнавська, Остап Тарнавський, Юрій Тарнавський, Іван Фізер, Марія Цуканова, Іларій Чолган, Юрій Шевельов, Нікфор Щербина.

Вельмишановний і всім нам дорогий Григорію Олександровичу!

Об'єднання українських письменників "Слово", а з ним і наше канадське Об'єднання, святкуватиме разом з Вами велике свято 25 жовтня 1972 року. Це Ваше сімдесятиріччя, дорогий Григорію Олександровичу.

Ви можете спокійно глядіти в минуле. Ваші заслуги для української культури тривалі. Усе

своє життя Ви мали силу й завзяття нести прапор вільної української науки, зокрема в ділянці нашого літературознавства. І в ділянці організації української культури на еміграції Ваші заслуги непроминальні. Ви мали відвагу взяти на свої плечі невдячний обов'язок Голови Об'єднання українських письменників "Слово" і несеє його вже майже двадцять років.

Ми всі свідомі, що Ваш життєвий шлях не був легкий, бо й не легкою була доля нашого народу впродовж останнього п'ятидесятиріччя. За інших умов, якщо б існувала українська держава, в день 25 жовтня Вас нагородили б усякими почестями, ми ж маємо для Вас тільки одну нагороду — з глибин наших сердець пливуче привітання. Отож бажаємо Вам, дорогий Григорію Олександровичу, багато сил і здоров'я, багато творчої снаги працювати на добро української літератури ще довгі роки. Бо прийде час, коли, цитуючи незабутнього Тодося Осьмачку,

Україна й компанійське військо
Поклоняться низько...

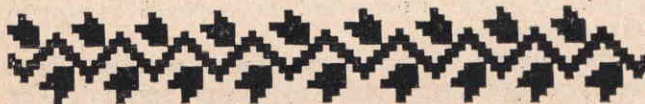
За Управу ОУП "Слово" в Канаді:
Юрій Стефаник, голова
Богдан Медвідський, секретар

ВПоважаний і Дорогий
Григорію Олександровичу!

Члени австралійської філії Об'єднання Українських Письменників "Слово" та члени Мельборнського літературно-мистецького клубу сердечно вітають Вас з нагоди Вашого славного 70-річчя та бажають Вам здоров'я і дальших успіхів у Вашій корисній праці. Ваша праця як організатора літературного руху у вільному світі — Ваше довголітнє головування в ОУП "Слово" та Ваші власні праці на літературні теми викликають у всіх нас почуття великої пошани й подяки за Вашу невтомну діяльність. Тож прийміть від усіх нас найщиріші поздоровлення і найкращі побажання й подяку за Вашу велику роботу на літературному полі на чужині.

За філію ОУП "Слово" в Австралії
та Мельборнський літературно-мистецький
Клуб

Д. НИТЧЕНКО

THE INTERNATIONAL P.E.N. CLUB
Centre for Writers in Exile.

August 21, 1972

Dear Mr. Kyslicia:

I am happy to attach the following in connection with Mr. Kostyuk's anniversary:
Dear Colleague:

Our best wishes and congratulations go to you on your seventieth birthday. We have always valued very highly your contribution, as member of our Board. Your creative energy belies your years and we are certain that many important accomplishments lie ahead for you; accomplishments that will benefit both the international writers' activities and the Ukrainian culture.

Cordially,

Algirdas LANDSBERGIS
Chairman,
American Branch

РЯДКИ ПРО ДРУГА

Історики літератури й літературної критики окреслять місце Костюка в трагічному розвитку української культури нашого сторіччя. Не зважаючи на позірну віддаленість, є нитки, що в'яжуть Рубчака і Юрія Тарнавського з Хвильовим, і Костюк — живе тому свідчення. Він вийшов на вибоїстий шлях української літератури своєчасно, щоб помітити на західному обрії, як догоряє полум'я спаленої "Української хати", і щоб вдихнути атмосферу нестримного руху й хвилювання, що її творив навколо себе в неможливих обставинах Микола Хвильовий. Костюк лишився серед тих, хто не забув і не зрадив цих вражень молодости. Він проніс цю волелюбну атмосферу крізь поневолення й знеособлення переслідувань, північних таборів і накиненого, здавалося, навіки мовчання.

Колись Гоголь застерігав: "Забирайте ж із собою в путь, виходячи з м'яких юнацьких літ у сувору мужність, що робить людину жорстокою, — забирайте з собою всі людські порухи, не лишайте їх на шляху: не піднесете потім". Григорій Олександрович умудрився пронести крізь глухі роки і страшні роки людські порухи свого юнацтва. Несучи їх, як вони зформувалися в спізнених відблисках заграви "Української хати", а потім і особливо в буряній атмосфері Хвильового й хвильовистів, він лишився жадібно відкритим на прояви нового життя. Нічого не втративши, він зберіг дивну властивість приймати й захоплюватися й горіти всім талановитим, свіжим, всім тим, що шукає, і помирається, і знаходить.

Можна відзначити багато світлих рис в особистості й діяльності Костюка, але мене особисто завжди найбільше вражала й викликала подив і пошану ця здатність лишитися вірним романтиці вітаїзму, кінець-кінцем, продуктові двадцятих ро-

ків, і ввійти своєю людиною в п'ятдесяті, і шістдесяті, і сімдесяті роки.

Вічної молодости в абсолютному сенсі нема, але поскільки вона існує в людських прагненнях, я вбачаю її в Костюкові більше, ніж у будь-кому з тих, кого я знаю. І це не тільки праця, чесність, знання і вміння, що забезпечують Григорієві Олександровичеві місце в історії, але й ця подивугідна сполука вірності минулому й відкритості майбутньому.

Юрій ШЕВЕЛЬОВ

Дорогий Григорію Олександровичу! Попри деякі відмінності в наших поглядах на окремі питання політики, літератури і життя, — я, не будучи конформістом взагалі, і навіть у дружбі, — не можу не висловити Вам моє поздоровлення і подив, що Ви перемогли всі 70 років українських труднощів і трагедій нашого 20-го століття — і зберегли свіжою Вашу повсякчасну нев'янучу готовість працювати, працювати і працювати на підтримку трагічної людини України.

Нехай Бог посилає Вам і Вашій чудесній дружині, Пані Раїсі, досить здоров'я і енергії "так тримати" ще багато років!

Юрій ЛАВРІНЕНКО
Нью-Йорк, 17. VII. 1972.

Вельмишановний Пане Редакторе:

З приємністю довідався, що Ви готуєте видання пам'яткового випуску Вашого журналу для відзначення 70-річчя Григорія Костюка. Особисто знаю його вже з тридцять років, але ще й перед тим мав нагоду читати деякі з його писань і літературно він був мені вже знайомий.

Костюк має, як у нас кажуть, "чисту голову", він мислить логічно і функціонально, і його першою і найважливішою метою є завжди відкрити

і з'ясувати дійсний стан речей, тобто правду. Він, що пройшов через радянські концтабори і через усю сталінську м'ясорубку, був особливо покликаний для того, щоб дати характеристику і критику ідеологічних основ того геноцидного устрою. Він це виконав у низці статей і окремих книжок українською й іншими мовами та показав ту прірву, яка існує між гарними ідеями комунізму і нелюдською московською його практикою, причому він оперував виключно джерельними матеріалами, писаннями і вчинками ідеологів комунізму. Його науково подані аргументи замурували рота всім його опонентам. Костюкові праці тут справді зразкові і належать до найкращих у нашій науковій публіцистиці.

Як літературний критик, Григорій Костюк теж змагає до відкриття основної ідеї твору та з'ясування, наскільки даний письменник зумів ту свою ідею творчо висловити. Свій критерій критик знаходить в основній аналізі даного твору, тож його оцінки виходять завжди свіжо і ново, допомагають не тільки читачеві краще зрозуміти ідеї і структуру твору, але дають нагоду і самому письменникові перевірити свої літературні позиції.

Григорій Костюк довгі роки був незмінним головою Об'єднання українських письменників "Слово". Перевантажений іншою працею, він не раз уже хотів зректися цього становища, але завжди мусив перебирати свій пост наново. Річ у тому, що в нас постійний "брак людей". Людей, які мають охоту, знання, енергію, терпеливість і такт стояти у проводі подібних мистецького характеру установ, що складаються з самою своєю природою перечулених на пункті індивідуалізму осіб. Тут треба ще вміти робити ту чорну роботу, що її Іван Франко вважав підставою культурно-громадської праці. Ми, ідейні франківці, в сучасних умовах знаємо, що наша література і мистецтво, однаково на Україні і в еміграції, це — фронт, на якому є ті, що стоять у перших рядах, і ті, що в других, і ще ті, що тільки приглядаються збоку і критикують (тобто дезертири). Костюк завжди був на самому переді того фронту, і ствердження цього хай буде для нього найкращою медаллю в його 70-річчя.

Щиро вітаю, Ваш

С. ГОРДИНСЬКИЙ

**КІНЧАЄТЬСЯ ГАРЯЧЕ ЛІТО — ПОЧИНАЄТЬСЯ ЩЕ ГАРЯЧІША ПОРА ДЛЯ
"НОВИХ ДНІВ".**

Не баріться з відновленням передплати, приєднуйте нових передплатників, поспішіть із пресфондом!

ГРИГОРІЙ КОСТЮК

(До його 70-річчя)

Довголітній — понад 18 років — Голова Об'єднання українських письменників на еміграції "Слово" Григорій, син Олександра, Костюк, що цього року завершив свою сімдесятку, належить до клясичних представників покоління нашої спазматичної воєнно-революційної доби. Його можна зустріти у глибоких каньйонах вулиць нью-йоркського Мангату — заклопотаного якимись "нашими справами".

Нав'язується дивовижне питання, як цей коренастий, по-своєму расовий Подоляк, як це він не раз, за різних okazій, любив себе величати, потрапив до Мангату, до місцевості Резерфорду (Rutherford), що біля Нью-Йорку, де він тепер мирно й господарно зі своєю дбайливою дружиною Раїсою і своїм ученим сином Теодором остаточно замешкав.

Відповідь на це дає нам наша епоха. Епоха винятково насичена трагі-драмо-комічними і незбагненими дивовижами. Відповідно до її законів і сплелися біографічні тенета Григорія Костюка-Подоляка.

Уявити лишень село Боришківці — сім кілометрів від такого містечка, як Кам'янець-Подільський, на самому південно-західньому закутку колишньої Російської імперії. Це місце народження Григорія Костюка, що сталося 12 жовтня, за старим календарем, 1902 року... Батько його Олександр, крім Григорія, мав ще одного сина і три дочки, але, не зважаючи на це, його найстарший син Гриць, починаючи 1911-м роком, здобуває освіту — спочатку через церковно-приходську шкільку власного села, далі через гімназію в Кам'янці-Подільському, а за советів — через робітфак при Сільсько-господарському Інституті того самого міста, щоб у роки 1925-29 закінчити Київський інститут народної освіти і щоб опісля набути науковий ступінь у Науково-дослідному інституті літературознавства імені Т. Шевченка в Харкові.

І стати доцентом історії української літератури в Інституті підготовки кадрів до інституту червоної професури в Харкові (1931-33), як також здобути на доцентуру української літератури на філологічному факультеті Харківського державного університету... А в роки 1933-35 стати професором Луганського педагогічного інституту на кафедрі історії української літератури. А в міжчасі бути також і редактором юнацького сектору (журнал "Молодий більшовик") при Державному Видавництві України.

Для людини 33 років — здобутки не малі. І здавалось, його кар'єра нестримно піде тим самим темпом до якихось невизначених верхів... Та не

забуваймо, що це були моторошні тридцять роки нашого століття, тобто роки несамотитого експерименту на землі наших предків — під назвою колективізація. Революція, що її патетичний бард Маяковський визначав:

Сегодня рушится тысячелетнее "Прежде".
Сегодня пересматривается миров основа.
Сегодня,
до последней пуговицы в одежде,
жизнь переделаем снова...

...отже та революція досягала в той час свого апогея і ставила останні точки над своїми і. "Переделка" життя відбувалася драконівськими штибами, з жертвами не рахувалася, "всіх д'одної ями", за відомими рецептами П. Тичини. І саме до такої ями потрапив і наш молодий професор історії української літератури Григорій Костюк.

Це сталося дуже пам'ятного для нього дня 25 листопада 1935 року. В Києві. Його "беруть", його вкидають до відомої Лук'янівки, питають, ставлять параграфи і, "решенієм асобава савещання комісії при НКВД СССР", відправляють за полярне коло до царства вічної мерзлоти з його табором Воркута — десь на узбережжя Карського моря.

І там він з професора літератури стає шахтарем-вибійником. Метаморфоза разюча. "До последней пуговицы". За режиму, коли в тому одному таборі, від місяця березня до місяця серпня 1938 року, з трьох тисяч ув'язнених "із'ято" пострілом в потилицю 1400 душ. А таких таборів у тому просторі було сотні... У тих гекатомбах жертв знайшли свій кінець тисячі представників передової української інтелігенції статури М. Зерова, М. Куліша, Л. Курбаса...

За порядком цього "із'яття", 6 серпня того самого року, забрано й Г. Костюка, посаджено до внутрішньотаборової тюрми, камера 1, де його допитувано і де він з дня на день чекав свого кінця.

Але несподівано, у перших числах вересня, допити були припинені, і його переведено на "общее положеніє". Що сталося? Змінилась примха Сталіна, "упав" Єжов, "прийшов" Берія. І "жить стало лучше, жить стало веселей".

А в грудні 1940 року термін ув'язнення Костюка кінчається, йому дозволено повернутися в Україну і оселитися, під наглядом НКВД, у місті Слов'янську, Донбас. І тут застала його війна з її окупацією України чужими наїзниками.

Люди з біографією Костюка, байдуже, до якої б національності вони не належали, зустріли

ці феномельні події — як "визволення". Дарма що вони були лишень другою стороною тієї самої монети. Нацистське Гестапо мало в Україні те саме завдання, що й кремлівське НКВД, але через цей огонь війни відкривалися двері на захід, а тим самим до вільного світу, до якого спонтанно потягнулися мільйони громадян Радянського Союзу. І саме з цих причин, одного разу, до мого мешкання зайшло двоє киян. І один з них представився, як Григорій Костюк.

Це було в місті Рівному на Волині, це був вересень 1943 року, це був час відпливу величезної нової хвилі еміграції зо всіх кінців України, яка шукала дороги в простори свободи.

Тоді ми вперше познайомились, і це наше знайомство не переривалось ось уже протягом майже тридцяти років. Рідкісне явище в нашому нестабільному, еклектичному світі. Знайомство перейшло в співробітництво, співробітництво в дружбу. Байдуже, що ми не завжди сходились у різних поглядах на різні справи і що наші так звані переконання не завжди були тотожні. Це був час великого ісходу українських людей з їх прадідівських земель, і ця наша спільна трагедія єднала нас сильніше, ніж які-будь "переконання". Це був час величезних утікацьких таборів на території Німеччини, під опікою західних альянтів, у яких, на деякий час, утворилася окрема держава народу втікачів зо всіма її прерогативами. Ми творили організації, ми видавали книги, ми вчилися, ми вчили. В ділянці літератури — створено організацію письменників Мистецький Український Рух, важливим, діловим членом якої був Григорій Костюк. Маючи для цього покликання, здібності, освіту, досвід.

У ділянці українознавства, а особливо літературознавства, Григорій Костюк займав завжди одне з чільних місць у нашому літературному хорі. Мавши таких учителів цієї справи, як М. Зеров, Б. Якубський, П. Филипович, В. Шаровольський, М. Калинович, Є. Тимченко, він мав для цього найкращу теоретичну підготовку, а до того він мав завжди близькі творчі контакти з кращими представниками тодішнього літературного світу, що давало йому також великі практичні можливості опанування цього мистецтва, а тому вже на другому курсі Інституту, 1927 року, він почав писати огляди та рецензії на нові літературні появи і містити їх в журналах "Життя й Революція", "Молодняк". Там появились його рецензії на збірку поезій Гр. Косяченка "Віхоли", повість Смолича "Фальшива Мельпомена", оповідання Кундзіча "Село вовче", роман Яновського "Майстер корабля", розвідка "Поетичний шлях В. Алешка".

Приблизно до цього ж часу можна віднести і початки його наукової діяльності... Його прийнято до семінару підвищеного типу, що його вели М. Зеров і П. Филипович. Тоді він опрацював тему "До початків соціологічної критики" ("Життя й революція", ч. 11, 1928), як також широкий огляд матеріалів до культурної і громадської

Високоповажаний і дорогий

Григорію Олександровичу!

Щиросердечно вітаю Вас із 70-літтям! Бажаю Вам у доброму здоров'ї успішно провадити й далі Вашу наукову і громадську працю! Впродовж багатьох років Ви виявили надзвичайну енергію і працьовитість і, переборюючи різні перешкоди, зробили великий вклад у науку. Ваші блискучі праці з історії української літератури, з новітньої історії України та з інших ділянок української культури мають велике значення не тільки для науки, а й для поширення серед англomовних читачів потрібних знань про сучасну дійсність на Україні. Окреме дуже важливе місце займає Ваша науково-дослідна праця над вивченням багатоглибкої літературної спадщини Володимира Винниченка. В цій ділянці Ви зробили те, чого не спромоглися зробити Українська Академія Наук у Києві.

Ще раз і ще раз бажаємо Вам міцного здоров'я та енергії — цих найпотрібніших умов для дальшого успішного виконання широко накреслених планів Вашої наукової і громадської діяльності!

З глибокою пошаною і щирим привітанням

Ваш Петро ОДАРЧЕНКО

Вельми поважаний

Григорію Олександровичу!

Приємно поздоровляти Вас з багатим Вашим ювілеєм — семидесятиріччям! Сковорода говорив, що в нашому житті найдорожчим є час. Нехай буде Вам нагородою цей великий рахунок і за втрати й здобутки в праці й боротьбі, в якій Ви гідно витримуєте! В цей Сковородинський ювілейний рік привітаю Вас словами, що ними так любив вітати добрих людей наш філософ:

ДАЙ БОЖЕ, РАДУВАТИСЬ!

Дай, Боже, Вам, Григорію Олександровичу, багато років радити й радуватись з життя й праці і з її здобутків!

Завше доброзичливий до Вас —

Павло МАЛЯР

історії Західної України, що його також опубліковано. Тоді ж його офіційно запрошено на постійного рецензента в журналі "Життя й революція", фактичним редактором якого був Валеріян Підмогильний.

Це давало йому можливість мати широкі і близькі контакти з багатьма літераторами, а з деякими з них близько приятелювати. "Моя па-

м'ять, — писав мені в одному з листів Гр. Костюк, — зберігає найглибшу пошану до С. Єфремова, в бібліотеці й архіві якого я часто і багато працював, до В. Підмогильного, М. Терещенка, Я. Савченка, К. Довганя... Друзями й колегами були тоді ще не розсварені Гр. Косинка, Б. Тенета, І. Багрянний, О. Лан, Ф. Малицький, І. Коханський, І. Теліга, Леся Юровська, Є. Кирилюк, М. Шеремета, О. Корнійчук, Д. Бобир. Більшість із них загинули в сталінських катівнях“...

По закінченні Інституту, в серпні 1929 року, Гр. Костюк переїжджає до Харкова. Столиця, українізація, Хвильовий, багато райдужних надій. Величезна організаційно-творча праця багатьох молодих ентузіастів полум'яного українського відродження. До них долучається і Гр. Костюк. Тут застає він чимало старих своїх знайомих, як Т. Масенко, О. Кундзіч, знайомиться з рядом молодших літераторів, як І. Момот, Ю. Вухналь, О. Донченко, Д. Гордієнко, І. Багмут. Він уже є автором кількох десятків рецензій та оглядів у таких журналах, як "Життя й революція", "Червоний шлях", "Критика", "Молодняк". Він знаходить дружню і теплу атмосферу в середовищі М. Хвильового і М. Куліша, нав'язує близькі стосунки з такими яскравими представниками цього харківського періоду, як О. Копиленко, Ю. Яновський, А. Лейтис, М. Фельдман, А. Любченко, І. Сенченко, Гр. Елік, В. Мисик... Осінь 1929 року, це передорганізаційна доба славетного, але недовговічного Пролітфронту... Коротка, але вікопомна доба великих і найбільших дерзань українських патріотів, які кинули виклик "задрипанці Москві", і за короткий час, зовсім зросійщену метрополію Степової України — Харків, обертають у столицю України — Харків з домінантною постаттю Шевченка на площі Дзержинського... Всі вони за це дуже дорого поплавилися, але їх діло було зроблене і в аналах історії України воно огненними літерами випечене...

Дуже велику суму розплати до цього національного конта вніс і Костюк. У ті роки його біографія починає рватися. Він працює далі напружено і завзято, але за ним уже слідкує око певної неможливості, і його доля вже вирішена. Починаються усування... З редакції "Молодий більшовик", з Інституту кадрів, з університету, де він читав лекції... Він опиняється на вулиці, без роботи, без засобів до життя. Йому якось щастить дістати професуру української літератури в Луганському педінституті, але й це не тривало довго. Його призначенням була Воркута за полярним колом і від цього не було рятунку...

***

А тим самим і Нью-Йорк, і Мангатан. Предистинація виразно визначеної долі, оминати яку не було можливості.

А вже по цьому боці тієї огненної межі, хроніка його дії виказує такі дані: ще будучи у Львові 1943 року, він належав до Спілки українських письменників і журналістів, писав статті, друкувався в "Наших днях", "Краківських вістях", "Львівських вістях"... Працював над темою "Українська література між двома війнами". У таборах утікацтва був співзасновником об'єднання літераторів — Мистецький Український Рух (МУР), а заодно і співредактором його літературних збірників; редагував "Літературний зошит" при "Українських вістях" у Новому Ульмі, а згодом вів відділ літератури, мистецтва і критики при газеті "Сучасна Україна" в Мюнхені. Переїхавши 1952 року до США, він від 1954 року очолює Об'єднання українських письменників на еміграції "Слово"... Є дійсним членом Української Вільної Академії Наук (УВАН), членом Міжнародного клубу письменників ПЕН, членом Інституту вивчення СРСР, головою комісії УВАН для вивчення й публікації літературної спадщини В. Винниченка, а також є автором численних публікацій, з яких визначаються такі: *Stalinist Rule in the Ukraine, The Fall of Postyshev, The Last Days of Academician M. Hrushevsky, "Теорія і дійсність", "Володимир Винниченко та його останній роман", "З літопису літературного життя в діаспорі"* та ін. — до проблеми вивчення теорії, практики і стратегії більшовизму в національному питанні. Крім того, готується до друку ряд праць: третя частина "Сталінізму", огляд української літератури за останні п'ятдесят років, монографія про Винниченка, книга спогадів — "Портрети моїх сучасників".

І як сказано: 70 років життя... Дуже виразна ювілейна точка людини, свого роду вивершення, коронація, тріумф. Висота, з якої легко і вільно можна дивитися на пройдене, особливо коли воно ясне, чисте, правдиве... Байдуже, в яких труднощах воно творилося. Григорій Костюк має право саме так дивитися і бачити своє минуле... А ми, його сучасники, співробітники і друзі розкидані по всій земній кулі, разом з легіоном поетів та письменників, об'єднаних "Словом", бажаємо йому спокійно перейти це граничне ліття і успішно та невтомно прямувати до нових десятиліть життя і творчості. Бож життя треба брати, як вияв безконечності, і дивитися на нього з таких висот, з яких обрії стають безмежністю.

КВІТКА НА ДОРОЗІ

Магістральна дорога, уцяткована безліччю авт усяких форм і моделів, бігла й бігла назустріч, як видимий меридіан. Минала третя година, як рушив у далеку подорож. Нога на стартері починала терпнути. Втолювався зір, а через нього — вся нервова система. Відчував, як притуплювались поволі всі змісли.

Аж як з'їхав з магістралі на глуху дорогу, захопився і навіть злякався: скільки не напружував мозок, ніяк не міг пригадати, коли саме рішив покинути стрічку автостради і в'їхати в розквітлу й пишну природу, яка — куди не глянь — буяла меншими й більшими капелюшками квітів, рясними кучерями дерев, колосками хлібів, незайманими смугами високої трави і синім — аж голова крутилася від чистоти кольору — безкрайм небом. Дивився на вузьку, вже трохи занедбану

асфальтову дорогу й думав: машинальні рішення й рухи, коли нічого не пам'ятаєш і не відчуваєш — це прямий сигнал, що організм на грані цілковитого вичерпання. Тут мерщій ставай і давай можливість нервовій системі відновити всі ослаблені змісли.

З'їхав з дороги, зупинився. Виліз з авта у суцільну свіжість дня, розім'явся, вдихав пахуче, без домішки бензинового перегару, повітря. І скоро вже помітив, як яснішало й легшало в голові, в грудях і навіть у заплутаній сітці вен.

Та ось... Нагнувся, прийняв позу навприсядки. В асфальті ледве помітна тріщина, а крізь неї пробивається, пнеться вгору тонюсіньке зеленкувате стебло. Крихітне, кволе, бліде. Яким це робом насінина попала в цей ледве помітний просік і вчепилася за ґрунт під настилом асфальту? Які немилосердні вітри шпурнули її в таке тісне й задушливе гніздо, де з моменту народження стебло не тільки мусило боротися з хемічними примхами ґрунту, клімату й іншими складниками "природного відбору", а й з асфальтовим зашморгом, що тиснув з усіх сторін?

Шофер задумався, перейнявшись неспівмірною боротьбою знеможеного стебла. Пішов до авта, знайшов ніж і, скільки міг, роздубав щілину довкруги тоненької стеблинки, обережно орудуючи, щоб не зрізати її геть. Потім з'їв окрасць промашеного хліба, випив каву й поїхав...

**

А стебло росло. Після зустрічі з шофером воно шугнуло вгору жвавіше. Невдовзі його вже можна було вгледіти за яких двадцять метрів. Згодом на ньому з'явилася тендітна біла квітка, яка потім зів'яла і з мініатюрного круглячка обсіпалося насінням.

Наступної весни рослина в тріщині вже не була самотня. Поруч неї, з обох сторін, з'явилося ще кільканадцять таких самих квітів. Разом вони розсунули асфальт іще ширше, а потім цвіли, осипалися пелюстки й насіння.

На третій рік упоперек дороги виднівся табун дебелих, височеньких, соковитих квітів. Ніби сплівшись у низький зелений пліт, обшитий зверху білою тасьмою, вони перегородили геть усю дорогу і під їхнім натиском асфальт тріснув на всю широчіть, як ото деколи крижина. З одного боку тріщини він піднявся вище, ніби утворюючи трамплін, і височів гострими кінцями над другою половиною...

І от буває ж у житті! Той самий шофер знову ввігнався на цю загумінкову дорогу. Чи пригадав свою давню зустріч з немичним стебельцем, а чи знову машинально з'їхав з набридлої автостради — ніхто не знає. Їхав швидко, не зважаючи на завітчану перепону серед дороги. Передні ко-

Дорогий Ювіляте,
Шановний Григорію Олександровичу!

Вітаю Вас із круглою датою — сімдесятиліттям!

Не дивуйтесь, що ніхто й досі не оцінив рідкісне сплетіння Ваших різноманітних талантів. Всі без слів про це знають та вважають Вашу всебічну активну діяльність самозрозумілою.

В своїй особі Ви поєднуєте вдумливого аналізатора-дослідника типу кабінетного вченого, — літературознавця і фахівця суспільно-політичних проблем, — а одночасно й талановитого організатора та промовця. Рідкісна сполука. Не раз Ви виявили почуття громадського обов'язку, як людина, що бачить далеко поперед себе. Хто подумав врятувати спадщину велетня української літератури, Володимира Винниченка? Григорій Костюк. Хто турбувався доглянути останні роки мандрівника у вічність, Тодося Осьмачки? Григорій Костюк. Хто високо тримає, вже 16 років, прапор цитаделі вільного письменницького слова у діяспорі? Голова "Слова", Григорій Костюк. Хто має природний такт вибачливості до людських вад і амбіцій серед таких схильних до виявів гострого індивідуалізму людей, як письменники? Григорій Костюк!

Все це йде у Вас впарі з гармонією в побуті. Ви — добрий товариш і сім'янин — муж і тато — це ми всі теж знаємо. І це також Ваш талант. Поясніть тільки секрет, як це Ваш улюблений кіт Мурко допомагає Вам поєднати стільки різних хистів.

Що Вам побажати? Тільки здійснити всі Ваші творчі задуми й плани. Це й буде нагорода за труд на розлогі літературно-громадській постаті, що Ви зайняли в нашому перелозі-стеку та плідно її обробляєте.

Докія ГУМЕННА

леса вдарилися об гостряки виступів тріснутого асфальту і, немов би ножем розпанахані, з тугих і прутких враз стали здохлими шматами гуми. Авто закинуло вбік, воно кілька разів перевернулося на всю широчінь дороги і завмерло животом догори. Лише задні колеса шалено крутилися, аж поки не захлипнувся мотор.

З вогкою від крові головою, з краваткою, вужчий кінець якої нагорнувся на челюсть і прилип до нижньої губи, а ширший ледь-ледь ворухився від рідких подувів вітру, — лежав на асфальті викинутий з авта шофер. Мертвий. Одна його рука досягала тріщини на асфальті, з якої, дружно коливаючись, здіймалися до сонця змужнілі стебла квітів. Хоч колеса й їх добре шарпнули, вони вже встигли випрямитися. Їм зовсім було байдуже до посинілих пальців простягнутої руки.

Не то над квітами, не то над закривавленою рукою дзижчала стаккатом трудолюбива бджола. Кажуть, що бджоли так дзижчать тоді, коли або дуже збентежені, або чогось не схвалюють...

ДО 70-ЛІТТЯ Г. О. КОСТЮКА

Григорій Олександрович, прийміть також від мене
Привіт і ювілейне поздоровлення й уклін
За те, що не згинаючись ішли Ви крізь шалене
Життя, як літератор, правдолюб, громадянин.

Були і бездоріжжя, і знесилення хвилини,
Злі ночі і туманів непроглядних каламуть,
Та знали Ви як жити, як на благо України
Несхиблену шукати і знаходити свою путь.

Під Вашими ногами скавучали недоріки,
І демони услід Вам ясували без пуття...
Ім'я своє Ви чесно уписали — і навіки
У книгу превелику неспокійного життя.

Всьому наперекір, під життєдайною зорею,
Що темряву озорує незміряних ще гін,
Прийшли Ви до знаменного для всіх нас ювілею...
Хвала ж Вам і пошана, й доземний мій уклін!

Петро КАРПЕНКО-КРИНИЦЯ

12. IX. 1972.

Нехай це буде Вашою амбіцією, Дорогий Передплатнику, — приєднати бодай одного передплатника "Нових днів"!

Олена ПЧІЛКА

ДО ЗЕЛЕНОГО ГАЮ*)

(Напередодні 1919 року)

Прощай, коханий мій Зелений Гаю!...
Прощаюсь не в розкішнім любім Маю,
Коли найбільш пишасеш ти красою,
Окроплений весняною росою,
Пташиним співом збуджений розвятий,
В зелені шати рясно так повитий.
Ні, на Різдво прощаюся з тобою,
Як сніжною ти встелений габою,
Як з інею мороз плете мережки
На віти срібнії чіпля сережки.
Та ти й тепер стоїш такий ошатний:
З-під снігу стовбур виступа брунатний,
На білеє ж около наче самоцвіти
Розсипав хто, додолу і на віти, —
На сонці сяє іней той яскравий;
Стоїш і на Різдво ти кучерявий!
Вночі на тебе глянеш: ясні зорі
Геть заглядають крізь гілки прозорі;
А ти стоїш задуманий так тихо,
Неначе прочуваєш близьке лихо,
Що простяга до тебе руку жадну,
А в ній держать сокиру безпощадну,
Готову постинать красу могутну
І обернути все в пустелю смутну,
Все знищити: і дуб, і всяке дерево,
Щоб вдовольнить недолі хиже чрево,
Укрити около чорними пеньками.
Над голими порожніми ярками
Здивують соловейки всі весною,
Як прилетять вітатися з тобою;
Здивуються, за що лихая доля
Тебе побила враз? Де ділась воля
Зеленощів рясних? Скрізь буде пусто,
Лиш кропива ростиме буйно, густо...
Так буде, так, мій Гаю, любий друже!
І жаль мені тебе сердечно дуже...
І хочеться сказати: "Дай же руку!"
Прощай на тяжку, вічну розлуку!"
Немов би це було живе створіння,
Таке було між нас порозуміння;
Мені співав пісні, шептав ти й жалі,
А я тобі незримі скрижалаї
Душі моєї нишком розкривала,
Від тебе не тайлась, все казала...
І радощі й журбу мою ти знаєш...
"Так, друже, так! Прощай!" — мені киваєш
І ти, ти віттям смутно поникаєш...

*) Олена Пчілка писала про Зелений Гай — незвичайної краси лісове насадження м. Гадяча на Полтавщині, де, як відомо, жила родина Косачів, отже й Олена Пчілка — мати Лесі Українки. Той гай був знищений після вступу червоної армії до міста.

МУЗИКА І Г. С. СКОВОРОДА

Музикування, крім вроджених покликань, може бути причиною радості від життя, любові до творчості.

"Я радію... А радіння є цвітом людського життя", — говорив Сковорода. Так говорив філософ, у якого звукова ідея була причинком до будови думки й навпаки, бо сполучення звукових ідей в певний комплекс звучань, що підпорядковані відносним — початку і кінцю, утворюють мелодію, певний звуковий вияв, себто думку. Шляхом розбудови мелодії поширюються й рамці думання. Під таким впливом музикування (музичного споглядання) філософські ідеї в творах Сковороди діставали шати логічної послідовності й тільки тоді знаходили завершення — "цвіт життя".

Музикування Сковороди виявлялось, як і у всіх українців, органічно через велику любов до пісні. А "пісня для українців все — і поезія, і батьківська могила. Вони (пісні) можуть бути названі історичними, бо йдуть не відступаючись ні хвилини від життя, та завжди правдиво освітлюють тодішню хвилю життя, тогочасні переживання. Пісня — денник українця, ліричний літопис, куди він записував у минулому все, що відчував, думав і робив" — каже М. Гоголь. І ще далі: пісня є потребою, необхідністю. Від коліски й до могили плакає її наш нарід, особливо жіноцтво.

Віковічне поневолення українського народу спричинилося до відсунення його творчого духа з різних ділянок людського знання, і тому з усією силою свого генія виявлялася ця потенція в нашому літописові — пісні. Від примітиву пісня розвинулася аж до найвищих форм народньої творчості — від секунда-терція ходів до кількоголосовості (записи М. Лисенка, К. Квітки, П. Демущького, О. Кошиця, М. Гайдая і ін.) — до незрівняних дум. Українець співає не для заповнення вільного часу. Його спів-музикування у вужчому сенсі є вислідом потреби душі, як їжа й пиття є потребою й вимогою тіла, "болвана" за образним словом Сковороди.

Великий філософ і патріот Григорій Савич Сковорода (1722-1794) походив з козацької родини. Вже на 7 році життя у нього спостерегли любов до музики і взагалі до науки. Один з його біографів Г. Снегірьов (Отеч. Зап., 1823) писав: "спочатку він (Сковорода) грав на сопілці, а потім на флейті; сам ходив по лісах, або вдома десь заб'ється в куточок і з пам'яті повторював прочитане, або чує" (стор. 97).

Батьки, бачучи любов сина до науки, віддали його до Києво-Могилянської Академії. Хлоп'я скоро перегнало своїх співучнів. Там відразу він звернув на себе увагу "держера півчеської капелі" й тому був прийнятий до хору.

Ще від часів московського царя Олексія і аж

до революції 1917 року співаків до царської капелі набирали з України. За царювання Єлисавети потрапив до тієї капелі й Сковорода. Був там він коло двох років. На ту пору, як свідчить І. І. Срезневський ("Утренняя Звезда", 1834) припадає скомпонування Сковородою "Іже Херувими", що було популярне на Україні до революції, і що й тепер співається поза Україною. Відома ця херувимська також як "Харківська" та гармонізована О. Кошицем в "Співі до Служби Божої", Київ-Ляйпціг, 1922.

Щодо авторства "Іже Херувими" є сумніви. Ось один: "Сковорода під час побуту в Петербурзі не творив духовної пісні "Іже Херувими", що прийнята в Росії; і подібна мелодія під назвою придворної, що надрукована в Обідні і виданій під керівництвом Бортнянського 1804 року, не належить Сковороді". ("Сковорода — український письменник XVIII століття" — Ореста Халавського, що значить Гр. Данилевського).

Натомість Квітка-Основ'яненко, що знав Сковороду особисто, стверджує авторство Сковороди. І це зовсім правдоподібне, бо Сковорода, бувши в капелі, написав той твір, і та ж капеля потім його видала. Дарма що редактором того видання був композитор Бортнянський.

Крім цього твору Сковорода залишив по собі веселі й благоліпні співи — "Христос Воскрес" та Великодні ірмоси — "Воскресення день", що заступили сумні ірмолінійні співи. Ці ірмоси називались "Сковородинські".

1744 року Сковорода, під час відвідин царицею Єлисаветою Києва, дістав титул "уставщика" та звільнення з капелі для продовження освіти в Академії. Титул уставщика давався найкращим співакам капелі та вживалось його й для означення людини, що була композитором. Що це було так, послужать такі приклади: з 1735 року відомий український співак і уставщик для хору ієромонах Герасим, "скомпоновавший" на день "возшествія" на престол цариці Анни і "положивший" ноти для концерта: "О возведеніи на престол российской держави"... В 1740 р. він був висвячений в архимандрити Межигірського монастиря. В тому ж році приїхав з Охтирського монастиря "басиста" й уставщик, що був призначений диригентом, а 11 червня 1741 р. висвячений в ієромонахи. (Харламович — "Малороссійское влияние на рус. церк. жизнь" — стор. 824-5).

З цього виходить, що уставник, попри знання уставу, був також і творцем церковного співу, що значить — композитором.

Крім зазначених вгорі творів Сковорода творив мелодії до духовних пісень. Часто він був автором тексту й мелодії, як напр. кантів, що переходились в Богослужнику. Колишній професор Петроградської Духовної Академії В. Н. Кар-

пов про те писав: "живучи в Києві, я мав нагоду чути співи, автором яких вважали Сковороду. Ці співи не введені до церковного вжитку, а виконуються келійно, в приватних (звичайних) зібраннях київського духовенства, що кохали свій край"; Хижде у своїй статті "Трі песні Сковороди" стверджує, що пісні Сковороди українські сліпці ("лірники", "кобзарі" і "бандуристи") співають під назвою "Сковородинських веснянок".

В роки перебування Сковороди в Харкові, де він в Колегіумі викладав "правила благонравія", займався він і вихованням, а в тому велику роллю мала й музика. Під час проходів, як згадує його вихованець Ковалінський, Сковорода непомітно заводив його до цвинтаря. Там, біля розкритих могил, оповідав він про дивний жах людей до мертвих... А інколи співав щось відповідне до обставин, до оточення, або, відійшовши до близького лісочка, грав на "флейтграверсі", залишивши свого учня одного між могилами, щоб здалека йому приємніше було слухати музику. Так він зміцнював в учня бадьорість думки й почувань.

Сковорода писав духовні концерти, поклавши деякі псалми на музику, також і стихирі, що співаються на літургії. Ці твори, за словами Ковалінського, були повні гармонії — простої й поважної, що проймала душу. Особливо кохався він у музиці ахроматичній. Грав на скрипці, флейтграверсі, бандурі, й гусях і органі.

Срезневський так оповідає про музикування Сковороди: "Він почав музичну діяльність в домі батька сопілкою... З раннього ранку, в юхтовому одязі він ішов до лісу і там виграв на сопілці свої священні гімни. З часом він так удосконалив свій інструмент, що міг наслідувати переливи голосу співочих птахів... З того часу музика й співи для Сковороди стали постійною працею. Він не залишив їх і в старші роки свого життя. За декілька років до смерті, живучи в Харкові, він любив відвідувати господу одного старого чоловіка, де збирались до любої розмови гості — подібні до господаря старші люди. Бували там і музичні вечірки. І тоді Сковорода займав перше місце, — співав "прімо", а через ослаблення голосу тяжкі "солю" догравав на своїй флейті, як він називав тоді удосконалену ним сопілку. Під час співу й гри він затримував поважність, замишленість, навіть суворість. Для нього спів і гра були дійством. Тоді душа його, здавалося, говорила з Богом... флейта була його цінною співмандрівницею. Переходячи від міста до міста й від села до села, він завжди дорогою співав, або доставав із-за череса свою кохану й вигравав на ній свої сумні фантазії й симфонії". ("Утренняя Звезда", 1834, 76-7 стор.).

Сковорода лишив по собі невмирущу пам'ять. Пережив він тяжку добу, коли чобіт наїзника так боляче прищемив українську душу, а це — зруйнування Запорізької Січі. Ім'я його відоме українській громадськості, як філософія, та не багато є таких, що знають про його музичні замишування і вплив музики на його філософічний світогляд.

("Давня українська музика і сучасність", 1952)

Дарія СІЯК

СКОВОРОДИЯНА

Григорій Сковорода. ПОЕЗІЇ. Київ, "Радянський письменник", 1971. 239 стор. Бібліотека поета. 34 коп. Тираж 16.000.

Вступну статтю "Поет-мыслитель. Эстетичні погляди Г. Сковороди" написав І. І. Пігльгук. Упорядкування текстів та примітки В. В. Яременка.

У книжці вміщено "Сад божественних пісень" — 30 пісень; інші віршовані твори такі: Пісня ("О жизнь безпечна!..."), Фабула ("Как только солнце к вечеру запало"), Епіграма, Фабула де Тантало ("Цар Тантал когдася Ішовиша до дому"), Що є доброчинство?, Фабула ("Старичок некий Філарет в пустине"), "Все лице морщини, печален всегда ты", Де Лібертате, У горю певну вітиху приносять сльози, Разговор о премудрости, "Хоть сначала грех приятен".

Переклади Г. С. Сковороди: з М. А. Мюре (французький учений-гуманіст XVI ст., знавець римської літератури, поет) — *О ніжна мила... і На день народження Ісуса*; Овідія — *Похвала астрономії*; Віргілія — *Образи з 2-ї книги Енеїди*. Басня Есопа; Горація — *Ода X*; Сидронія Гозія — *Ода*.

Харківські байки — 30 і вступ "Любий приятелю!".

В додатку вміщено переклади віршів Г. Сковороди з латинської мови на українську, здійснені Миколою Зеровим: *Похвала бідності*, *Ось вона, молодість року!*, *Епіграма*, *На день народження Василя Томари*.

Ніженець А (настасія). НА ЗЛАМІ ДВОХ СВІТІВ. Розвідка про Г. С. Сковороду і Харківський колегіум. Харків, "Прапор", 1970. 208 стор. 68 коп. Тираж 5.200.

Розвідка включає два розділи — "У пошуках істини" та "Г. С. Сковорода і Харківський колегіум". У розділах ідеться про розвиток світогляду українського філософа, про харківський період його життя, про вплив його ідей на розвиток громадської думки на Україні. У підрозділах "Сковорода і Епікур", "Сковорода і Спіноза" з'ясовує авторка зв'язок філософії Сковороди із вченням найвизначніших діячів у світовій культурі.

Пільгук Іван. ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА. (Художній життєпис). Київ, "Дніпро", 1971. 262 стор. 64 коп. Тираж 30.000.

У цій книжці автор змалював складний життєвий і творчий шлях ученого і письменника. Тут постають картини його навчання в Київській Академії, перебування в придворній капелі в Петербурзі, повернення на Україну, навчання в класах пітики, реторики і філософії. Початок мандрівок за границю, повернення на Україну. Період навчання по різних колегіумах, приватних

домах у багатих людей. З початком мандрівоч пов'язана і творча праця Сковороди. Творчості Сковороди присвячено третю частину "Джерела мудрости". Автор подає час постання праць, їх назви, кількома реченнями ознайомлює читача із змістом твору. На закінчення подано перегляд видань творів Г. Сковороди.

Тичина Павло. СКОВОРОДА. Симфонія. Київ, "Радянський письменник", 1971. 403 стор. 1 крб. 64 коп. Тираж 8.000.

У вступному слові "Перед очима душі" Станіслав Тельнюк так характеризує "Сковороду" П. Тичини: "...Образ великого філософа, що йде крізь сторіччя, малювали поети й кінематографісти, мистці й скульптори, прозаїки й композитори, філософи і літературознавці. Все вищою й вищою стає перед нашим духовним зором титанічна постать Сковороди. Та, безумовно, наймогутнішим літературно-мистецьким пам'ятником великому українському філософові й поетові є симфонія Павла Тичини "Сковорода".

ЦАРИЦЯ НА ЕКСПЕРТИЗИ

Потрапивши в лябораторію Інституту археології АН УРСР, ви насамперед звернете увагу на незвичайний "саркофаг", встановлений посеред кімнати. Власне, назвати так цю споруду можна лише умовно. Уявіть собі великий дерев'яний ящик, в якому лежать останки скитської цариці. Замість масивної кришки — прозоре оргскло, крізь яке видно і кістяк, і золоті прикраси, вдягнені понад дві тисячі років тому на небіжчицю. Все збережено абсолютно в такому ж вигляді, як було знайдено вченими. Для цього останки вийняли з місця поховання разом із ґрунтом, на якому вони лежали, "моноліт", як говорять археологи.

У цій же лябораторії можна побачити й знамениту пектораль — золоту нагрудну прикрасу могутнього володаря скитів, і його меч у чудових золотих піхвах та багато інших речей, привезених минулого року з міста Орджонікідзе, на околиці якого експедиція Інституту археології АН УРСР розкопала відому тепер у всьому світі Товстув Могилу — дев'ятиметровий скитський курган.

Про всі ці речі писали десятки газет і журналів. І не дивно — адже їх називали "знахідкою століття". Предмети стали об'єктом найскрупульознішого вивчення. Слідопитів історії цікавить кожна дрібниця. Адже навіть другорядна, на наш погляд, деталь може "дати" дуже важливі відомості.

Скажімо, в Товстув Могилі знайдені дерев'яна тареля і колеса від поховальної колісниці.

— Нам би хотілося довідатись, з яких саме порід дерева зроблено ці речі, — говорить керівник експедиції Борис Мозолівський. — Адже знаючи, які дерева росли тоді в українському степу, можна зробити висновок про те, місцевий це виріб чи привізний.

А ось іще приклад. У похованні виявлено намистинки, зроблені з особливої пасти. Вченим важли-

во встановити, що це за речовина: скло, смальта, кераміка? Відповідь дасть змогу повніше судити про технологічні можливості того часу. Було б також надзвичайно цікаво провести спектральний аналіз усіх металевих речей, знайдених у похованні. Адже за складом металу можна визначити район, де його видобували: Балкани, Кавказ, Урал. Зрозуміло, на такі запитання здатні відповісти лише спеціалісти. Ось чому Б. М. Мозолівський звернувся до Київського науково-дослідного інституту судових експертиз.

У лябораторії, де зберігаються останки цариці, можна зустріти істориків і криміналістів, етнографів і.. медиків. Причому останніх привела сюди зовсім не цікавість. Справа в тому, що у молодій скитській жінки (коли вона померла, їй було 20-25 років), права нога неприродно зігнута в коліні й викривлений хребет. Можливо, це сліди хвороби, від якої вона загинула? Звичайно, відповісти на це запитання через 23 сторіччя після смерті жінки непросто...

Мине певний час, й унікальні речі, знайдені в Товстув Могилі, займуть гідне місце в Музеї історичних цінностей України. Але до цього вони багато ще повинні розповісти про життя своїх господарів — суворого і мужнього народу, ім'я якому — скити.

К. ДМИТРЕНКО

ЩО ЧИТАТИ ?

Критичні голоси: "З Манилових речей, уміщених у збірці "Ельдорадо", нам здається найкращою в жанровому розумінні байка "Яблуко". — В. Чапленко.

"В своїй творчості Ів. Манило виявив себе майстром дотепного слова. Кожний твір дихає теплотою, гумором, новизною". — З. Дончук.

І. Манило-Дніпряк: Грім за зорею \$0.50; Січ і відсіч \$0.35; Пеани і кпини \$0.45; Байкар \$0.60; Україна сама... \$0.50; літ. альманах "Волосожар" 0.50; **Ельдорадо** \$0.55; **Євг. Маланюк:** Вибране (збірка збірок), **Вас. Чапленко:** Чорноморці (вел. роман) — \$2.85; **Юр. Буряківець:** Пашпорт на Україну (роман) \$5.00; **Право на велику дорогу** (роман) — \$6.00; **У. Самчук:** П'ять по дванадцятій — \$2.00; **Євг. Онацький:** У вічному місті — \$2.90; **В. Дудінцев:** Не хлібом єдиним (ром., рос. мовою) — \$1.75; **Д-р Юр. Мовчан:** Записки лікаря \$5.00; **Що варто б знати** \$4.00; **О. Гончар:** Собор \$2.55; **Д. Нитченко:** Український правописний словник \$2.20; **А. Орел:** Словник чужомовних слів (три томи) \$6.25; **З. Дончук:** Утрачений ранок (ром.) \$6.00; **Куди веде казка** \$5.00; **В пошуках щастя** \$5.00; **Будинок 1313** — \$3.00; **Десята** \$4.00; **П. Феденко:** І. Мазепа \$2.20; **Укр. руж.** у XX ст. \$2.90; **Несмертельна слава** (пов.) \$1.80; **Б. Грінченко:** Сонячний промінь (пов.) \$1.60.

Замовляти:

MANYLO

Cumberland Rd., Millville, N. J. 08332, USA

ЯК ОДНА КНИЖКА ПОБАЧИЛА СВІТ

Мова йде про історичну працю Григорія Олександровича Костюка **"Сталінське правління на Україні: дослідження доби масового терору (1929-1939 рр.)"**¹⁾. І це не оцінка праці, не рецензія на неї, а напівспогад напівстороннього присутнього при її народженні. Сьогодні ця книжка — велика бібліографічна рідкість, бо коли вона вже числиться в потрібній чи й більше ціні в каталогах таких антикварних букіністів, як Оксфордська книгарня "Blackwell's", а у видавця її немає, то це значить, що на неї попит є, але придбати її навіть для великих бібліотек уже трудно, та що, зовсім можливо, за деякий час якийсь видавництво вирішить її перевидати.

Десь, здається, року 1951-го т. зв. "Східно-європейський фонд" фундації Форда, що згодом став був незалежною корпорацією, хоч невдовзі й закrywся, заснував у Нью-Йорку науководослідну установу, що звалася "Research Program on the USSR, Inc.". Ця установа мала на меті зібрати все, що можна, цінного із спогадів та матеріалів нових, повоенних емігрантів з СРСР. Так завдяки їй і під її фірмою з'явилися надзвичайної цінності речі, як "Бібліографія" українського комунізму Юрія Лавріненка (1953 р.), унікальний напівспогад-напівісторія про "Боротьбизм" Івана Майстренка (1954) та ще деякі інші важливі речі, частина яких ще й досі залишається неопублікованою. Тоді ж, а це вже двадцять років тому, у 1952 році почав, а в 1953-му закінчив писати цю книгу й Григорій Олександрович. Звався рукопис в оригіналі "Сталинская чистка Украины, 1930-1938 гг.", мав щось із 430 сторінок машинопису і був написаний російською мовою, бо українською ніхто в "Ресерчі" читати не вмів і не було перекладачів на англійську. Хоч і був я тоді ще тільки студентом, проте дещо знав про характер і зміст організації "Ресерчу" та про умови праці деяких його співробітників. "Ресерч" не був ніякою таємною організацією і в ньому не велося ніякої розвідчої роботи, як то потім виписували деякі московські борзописці та розпускали чутки еміграційні невігласи, бо ж які такі розвідчі таємниці міг знати Григорій Олександрович чи будь-хто інший з колишніх радянських інтелігентів?! Ті, що справді знали якісь таємниці, уже давно розповіли їх, де треба, в інших інстанціях. Тут молодій ще тоді, чисто академічній американській "советології" йшлося тільки про те, щоб почути й прочитати з уст самих радянських інтелігентів — учених, професорів, журналістів, письменників, що вони знали й пережили в СРСР перед другою світовою війною. Це були, так би мовити, досліді живої історії, і нічого більше. Очолював програму "Ресерчу" покійний уже тепер проф. Філіп Е. Мозлі, видатний історик міжнародної європейської та російської політики, директор Російського інституту при Колумбійсько-

му Університеті, дійсний член УВАН. Заступником його був тоді ще молодий д-р А. Даллін, теж спеціаліст із цієї ділянки. Адміністраторами, редакторами й перекладачами в "Ресерчі" працювали переважно молоді американські докторанти й кандидати наук з різних ділянок советології, майже всі — з Колумбійського університету, мої колеги, що самі вчилися, власне, з отакого прямого контакту з колишніми редянськими громадянами, бо ж ніякого регулярного обміну студентами тоді з СРСР ще не існувало.

Але і в роботі самого "Ресерчу", і в співробітництві з ним емігрантів одразу виник цілий ряд великих, іноді непереборних труднощів, про які й хочеться тут розповісти, бо вони — дуже багато чого пояснюють про ті часи, і якраз серед них, у самій їх гущі й народжувалася книжка Григорія Олександровича. До речі, коли читаєш сьогодні, наприклад, лише деякі натяки в статті-спогаді "Хождение по свободе" Н. Белінкової, вдови найновішого російського радянського письменника-емігранта²⁾, то враз бачиш, що й найновіша, сучасна еміграція з СРСР 1970-х років часто зустрічається з тими самими культурно-психологічними проблемами, з якими й ми зустрічалися двадцять років тому. Тоді на форумі "Ресерчу" зустрілися два цілком відмінні культурно-психологічні світи, що довго не розуміли один одного.

Поперше, самим керівникам "Ресерчу", особливо молодим редакторам, що були у постійному контакті з емігрантами, не було цілком ясно, що вони хотіли й чого сподівалися від тих, кого вони запросили писати для "Ресерчу". Неясність була головню в тому, чи це мали б бути просто добре обґрунтовані й об'єктивні спогади, мемуари з особисто пережитого й знаного, чи дослідницькі, наукові праці з найновішої історії СРСР. Так ця проблема ніколи й не була остаточно розв'язана в "Ресерчі". Багато що залежало від самих сторін, що входили в особистий контакт. Молоді американські вчені наполягали на науковості, старші емігранти-інтелігенти, що особисто пережили дуже багато, навпаки, схилялися до мемуаристики й хотіли, щоб їм вірили на слово. "Бож я там був, а що ти знаєш?..." А американський молодий учений мислив інакше: "От ми в клітині живого організму чи в атомі не були, а знаємо, з чого він складається. У Французькій революції я участі не брав, але знаю, що там, як і коли

¹⁾ Kostiuk, Hryhory: **Stalinist Rule in the Ukraine: A Study of the Decade of Mass Terror (1929-39);** Frederick A. Praeger Publishers, New York, 1960, 162 pp.

²⁾ "Новый колокол", собрание статей и прозы новейшей эмиграции из СССР. Англия, 1972.

діялося. Оце — що таке наука...". Наївна, отже, була така дискусія, і вогню було в ній завжди більше, ніж світла.

Але це так виглядало тільки на поверхні, бо глибше відносини були складніші. Молоді американські вчені були вишколені на зовсім інших наукових методах викладу й аналізу матеріалів, ніж наші вчені-емігранти. А не всі ж були серед цих останніх і вишкоченими науковцями. Тому вимоги американців цитувати джерела точно аж до кожної коми і ставити три крапки, коли щось із цитати пропущено, часто видавалося нашим авторам цілком зайвим "буквоїдством". Навіть у матеріалах чисто мемуарного характеру американці вимагали максимальної точності, документації й обгрунтованості, критикували й відкидали емоційність, інтуїтивність, гострі критичні й полемічні вислови, вимагали "об'єктивності", "безсторонності", раціональності. А як могли наші автори спокійно писати про мільйони померлих з голоду, розстріляних та засланих на каторгу, як можна було "безсторонньо" говорити про Сталіна?³⁾ Але крім методологічних розходжень, відмінної, так би мовити, школи, тут були й елементи психоетнічного чи психокультурного порядку: слов'янська емоційність і англосаксонська раціональність, гарячковість і холоднокрівність.

Потім треба мати на увазі ще й те, що в ті часи американські советологи, а молоді, особливо, ще не досить розбирались у характері та вірогідності радянських друкованих джерел, радянських газет, журналів, ілюстрацій, статистичних показників. Вони часто підходили до радянських джерел з американською міркою; хоч і знали, що й в американській пресі не все й не завжди описується правдиво й об'єктивно, проте спочатку не йняли віри, що аж до такої безмежної міри могли бути зфальшованими й необ'єктивними радянські друковані джерела, та ще в Сталінів час. Крім того, американським досвідченим ученим уже були добре відомі "праці" білоемігрантських "кухонь" передвоєнних років, таких, наприклад, як десятки "спогадів" і "доказів" про те, що не всю царську родину більшовики знищили, що існують справжні чистокровні престолонаслідники, відома "Анастасія" тощо. Знали про т. зв. "кухню Бесседовського" в Швейцарії, Мітаревського в Китаї, "лист" Зінов'єва від Комінтерну до англійських страйкарів, "лист" "старого більшовика" навіть у "Социалистическом Вестнике", спогади "Будо Сванідзе" та ще кількох "родичів" Сталіна, "щоденник Літвінова" і т. д., і т. п. Сьогодні щойно стає поволі відомо, що було, а що таки не

було фальшивкою емігрантів. Але через той цілий досвід західня наукова советологія не безпідставно ставилася з великою обережністю до всього того, що писали й друкували і наші нові емігранти. Тому в "Ресерчі" й натискали на "докази", на цитати, на крапки й коми. З другого ж боку, наші інтелігенти-емігранти, не знаючи англійської мови та доволі таки гіркого попереднього досвіду західньої советології, не знаючи методології західньої науки, а іноді, не знаючи, що таке наукова робота взагалі, але знаючи натомисть із власного гіркого досвіду, наскільки забріханими й фальшивими є радянські джерела, теж не розуміли, чого від них хочуть, чому від них вимагають "доказів" та прискіплюються мало не до кожного слова. На цьому ґрунті в "Ресерчі" поспуто чимало нервів, і то — з обох сторін. Я знаю цілий ряд як американців, так і наших емігрантів, що не витримали й покинули працю в "Ресерчі", залишившись гірко розчарованими й сердитими на цілий світ. Ряд цікавих українських праць в "Ресерчі" так і залишився, на жаль, незакінченим.

Існувала ще й третя проблема, до певної міри гіпертрофована, але глибоко психологічна й складна. Дуже мало американських учених в ті часи розуміло вагу і значення національного питання в СРСР. Для них усе виглядало "російським" і тому дехто з них ставився з особливою підозрою до "об'єктивності" української проблематики. Українські ж співробітники "Ресерчу", в свою чергу, помічали та відчували це, підозрювали упередженість до себе й до своєї праці навіть і там, де ніякої упередженості в дійсності не було. Однак, більшість українських співробітників "Ресерчу", в тому числі й Григорій Олександрович Костюк, правильно розуміли, що коли в справі, то праця для "Ресерчу" і є якраз тією винятковою нагодою, яку треба використати, щоб це нерозуміння хоч трохи зменшити, поступово усувати. Правда, українці у "Ресерчі" часто опинялися поміж молотом і ковадлом через це. Дуже багато шкоди й прикросів, власне, на ґрунті "національного питання" приносили закулісні, а то й відкриті виступи на еміграції проти українських співробітників "Ресерчу" з боку тих кіл, що або нічого не знали й не хотіли знати (таких була більшість), або ж просто заздрили, що от їх, "теж знавців", до праці, бач, не запросили. Це все теж отруювало атмосферу, псувало багатом нерви. Про це навіть прикро згадувати. Але нехай оті всі "народні суди" на "давнтавні" (що — і це не виключене — були прямо інспіровані московською агентурою), всі оті наклепи в пресі, підшепти, що, мовляв, тому, що ми — "самостійники", то нас до праці не взяли, а от оті — "пішли в федералісти", "продалися жидам" і т. ін. Нехай, кажу, все це залишиться на сумлінні тих, хто це робив, якщо в них, крім браку розуму, є ще хоч сумління.

Оце в таких умовах творилася й книжка Ростюка. Хоч і закінчена ще в 1953 році, вона світу не побачила аж до 1960 року. Чому, цього вже

³⁾ І зараз це повторюється. Ось, наприклад, як висловився про одного з авторів російського "самвидаву" колишній редактор вашінгтонського урядового журналу "Problems of Communism": "...One was struck by his courage, by his intellectual brilliance, as well as by his hysterical tone, by his proselytizing zeal which was sometimes a far cry from reality". Не подаю джерела, але воно — автентичне, і я його маю.

я в деталях не знаю. "Ресерч" вичерпав свої фінансові дотації й закрився, здається, в 1955 році. Може, отже, видати не встиг. Один примірник рукопису перекочував до колишнього Інституту для вивчення СРСР у Мюнхен. Там він теж лежав без руху, аж поки не згадали про нього колишні американські керівники "Ресерчу" бодай уже тоді, як на XX-му з'їзді КПРС у 1956 році Хрущов несподівано виступив з офіційним висвітленням Сталінського терору. У своїй "таємній" промові Хрущов назвав фактів не більше, ніж кіт наплакав, але він зокрема згадав про невідомі обставини вбивства Кірова, про падіння Постишева. Це нагадало, мабуть, американським советологам, що в Костюковому рукописі була важлива й цікава документація якраз і на ці теми. Це й зрушило справу видання книжки з мертвої точки.

Видавництво Прегера в Нью-Йорку, його філія в Лондоні і мюнхенське видавництво Інституту для вивчення СРСР одразу вхопилися за цей рукопис. Я думаю, що якби з Григорія Олександровича був добрий бізнесмен, то він би міг в цей момент заробити на книжці добрі гроші. Але він прав своїх на неї не оформив, вона вже йому не належала.

Книжка вийшла друком ще перед тим, як на XXII-му з'їзді КПРС наприкінці 1961 року висвітлення злочинів Сталіна (теж іще тільки маленької частинки їх!) пролунало відкрито на цілий світ. Більше фактажу з'явилося в різних радянських, зокрема київських публікаціях щойно в 1962 й 1963 рр., а далі правду про Сталінів терор знову стали замикаючи й таки замкнули під сто замків. Але книжка Костюка вийшла і сьогодні вже визнана в світі, як найповніше з усіх наявних джерел про удокументовані факти й обставини Сталінового терору на Україні. Хрущовські ревіляції 1956 й 1961-63 рр. дали нарешті потрібні "докази" навіть і найбільш недовірливим Хоммам на Заході на те, що книжка Г. О. Костюка — не продукт емігрантської "кухні" і не просто "спогади" людини, що "особисто потерпіла", а що це є наукова книжка, побудована на самих джерелах 1930-х років, які лиш були доступні на початку 1950-х років за кордоном. Дуже багато фактів, наведених і цитованих у книжці Костюка, вже підтвердила й радянська література короткої "епокси реабілітацій", але є в ній ще більше фактів, які ще "реабілітації" не дочекалися. Але напевне дочекаються! Історію, як шило в мішку, заховати не можна.

Покажемо було й те, що книжка Григорія Олександровича з'явилася на ринку майже без реклами. Прегер, очевидно, вирішив, що вона й без реклами розійдеться. І не помилився. Не було на неї й особливих рецензій у західній пресі, бо преса саме тоді була зайнята ревіляціями самого Хрущова, Підгорного та інших радянських вождів. Але сьогодні праця Григорія Олександровича вже ввійшла назавжди до фонду наукової історіографії про сталінський період. Часто вже зустрічається вона в різних бібліографіях, цитується в

книжках. Наприклад, у найновішій своїй праці англійський історик Р. Конквест посилається на неї, зіставляючи фактаж Григорія Костюка з тим, що вже визнала радянська література в добу Хрущова⁴). Конквест посилається й на другу, меншу історичну розвідку Г. О. Костюка, що вийшла лише в циклоstileвій формі, але в якій розглядається якраз те питання, на яке й хрущовська історіографія не знайшла ще в архівах НКВД ясної відповіді, а саме — чому і як упав на Україні П. Постишев⁵).

Коли треба коротко вказати на те найголовніше, що внесла праця Григорія Костюка до світової історіографії про добу сталінського терору в СРСР, то, поперше, це те, що вона показала, що зокрема діялося на Україні. В таких деталях і з такою документацією, як у Костюка, це в світі ще не було відоме. А подруге, його праця показала, що Сталінів терор почався не в 1937 році, як здебільшого вважали на Заході до виступу Хрущова, і не в 1934 році, як це твердив Хрущов, а за ним і його історіографи в СРСР, а значно раніше — ще в 1929-30 рр. Цей факт зараз ще є в світовій історіографії новим, науково ще мало дослідженим. При цьому хочу пояснити, що йдеться тут не просто про терор як такий. Терор почався ще за Леніна, одразу після революції ("білий терор", "червоний терор", ЧК і т. д.). Все це в загальних рисах уже добре відоме і згадується навіть у шкільних підручниках з історії. Відомо вже й про колективізацію й про голод на Україні, про це вже існують і наукові розвідки, а не тільки еміграційні спогади. Йдеться тут про інший, особливого роду терор, що був відомий в історії хіба ще тільки за часів Французької Революції, під її кінець. Йдеться про початок того терору, що породив крилату фразу: "Революція пожирає своїх дітей". Тобто про те, коли влада застосовує терор проти своїх власних носіїв, проти самої себе. В СРСР, дійсно, комуністи почали фізично винищувати комуністів не в 1934 році, коли Сталін перестріляв цілий ЦК партії, а ще в 1929-30 рр., під час і в наслідок колективізації та радикальної зміни національної політики. Правда, навіть і перед тим, ще в 1923-1925 рр. були арешти членів партії, але їх швидко звільняли зпід арешту і не розстрілювали. А в 1929-30 рр., власне, й почався терор типу кінця Французької Революції, що принаймні у Франції означав початок кінця революції, її остаточну дегенерацію у свою власну протилежність. І саме вказівка на цю дату, на цей період і є тим, до чого звертається й ще буде звертатися світова історична наука в праці Г. О. Костюка.

⁴ Conquest. Robert: *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties*; The Macmillan Co., London, 1968, no. 52, 594.

⁵ Ibid., pp. 192, 591; Kostiuk, Hryhory: *The Fall of Postyshev*; Research Program on the USSR, New York, 1954, No. 6a.

50 РОКІВ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ

Про літературний шлях Б. Антоненка-Давидовича. Доповідь, виголошена в Мельборні на літературному вечорі 3. 9. 1972.

Писати Борис Антоненко-Давидович почав ще на гімназійній лавці в Охтирці, але писав спершу російською мовою. Дещо з тих перших спроб навіть надруковано в журналах. Але, як видно, роки революції, політична боротьба, що прогрімала тоді по Україні, повернули йому рідну мову і в літературній творчості дали безліч тем для писання. Охтирське життя, обставини за часів військового комунізму, зміна влади — все це дало письменникові невичерпне джерело матеріалу на кілька подальших років. Сам він згадує так про ті часи: *"Сила гострих вражень від тих полум'яних бурхливих літ, коли, здавалося, сам час зірвався з віковичної колії і помчав через вибоїни, вирви і яри, знову штовхнули мене взятися за перо"*.

Тож цю тематику, ці враження, що наситили нашого письменника, бачимо у більшості його творів першого десятиріччя: і в "Запорошених силюетах", і в оповіданні "Тук-тук", і в драмі "Лицарі абсурду", і в творі "Останні два", і в повісті "Смерть", і в незакінченому сконфіскованому романі "Січ-мати", і навіть в окремих оповіданнях для дітей і молоді.

Немає можливості в короткому нарисі аналізувати всі твори нашого письменника, зокрема написані на перших етапах творчості, яка почалась 1922-го року. Тому зупинимось на головніших, що поставили його в число кращих і своєрідних творців мистецького слова. Такими творами першого десятиріччя, безперечно, були повість "Смерть" (1927) та книжка чудових нарисів "Землею українською" (1930). Як повість, так і нариси на Україні були видані по двічі, різниця лише та, що "Землею українською" вдруге була видана у 1942-му році у Львові — за часів німецької окупації. Крім того, слід згадати, що обидва ці твори були видані закордоном: перший в Англії 1954 року, а другий у Філадельфії в 1955 році.

Перед тим, як дати огляд повісті "Смерть", варто згадати, що це один з кращих творів, які відбивають добу військового комунізму на Україні, а тому його можна сьогодні вважати історичним. Письменник всі події змальовує з радянських позицій, та повість цікава тим, що написав її талановитий майстер, що тут немає вигаданих чи нереальних типів. Дія відбувається в повітовому місті на Харківщині, яке нагадує нам зросійщену Охтирку та її околиці, разом з мальовничими красвидами річки Ворскло. В центрі всіх подій стоїть партійна організація з її людьми, що керують всім життям міста і всього повіту. Становище досить напружене: навколо ніби ворожі табори, розкинулися села, що не бажають плати-

ти новій владі податків, що на кожного представника влади дивляться вороже.

Автор дотепно змалював низку типових постатей з їхніми додатними й від'ємними сторонами. Більшість подій показано очима колишнього петлюрівця Костя Горобенка, що керує народньою освітою й бере активну участь в партійному житті. Він перейшов на радянську платформу, але в його вчинках щодо оцінки людей, подій — вічні вагання. Він за всяку ціну хоче довести свою відданість партії, але його раз-у-раз захилюють різні сумніви. Ще так недавно це село було основою українства, а тепер він мусить їхати до тих сіл, брати контрибуцію, арештовувати й розстрілювати. В ньому прокидаються болючі думки, і він сам до себе каже: *"В тому річ, Костю, що ти йдеш проти села. Українського села. Того єдиного певного національного водозбору, що заради нього засновував просвіти, був за інструктора Центральної Ради, тікав з директорським військом. Ти мусиш тепер бити разом з цими незрозумілими людьми саме в ту мішень, яку недавно будував своїми власними руками, як певний щит. Ти мусиш розторощити цю мішень на тріски, спалити ті тріски, щоб не лишилось і сліду. Ти мусиш, Костю, стріляти в позавчорашнього самого себе!"*.

Поруч Горобенка на зборах партійної організації та в щоденній праці бачимо постаті міського активу: завсоцвиху Славіна, завкультвідділу Попельначенко, завюрвідділу Міша Чернишов, командир кавескадрону Несторенко, секретар осередку Дружинін та такі, як Фролов, Фірсов, Завальний та інші.

В розмовах, у приватних суперечках, у повожденні на праці та окремими рисами кожної статті автор спостережливим оком подав портрети головніших партійців.

Славіна зовсім не знала української мови, була набридлива, її також не любили і в жінвідділі. Коли вона з кимось розмовляла, то обов'язково крутила гудзик на одязі співрозмовника, а вигляд мала довгошийої обскубаной курки. *"Славіна, — пише автор, — носила бурякову блузку з великим вирізом. В цьому вирізі зішлись на герць Славініна претенсія на декольте і партійна пристойність. А з-під її тонких губів вилітали недогризки слів без закінчення і без початку"*. Така дотепна характеристика є великим позитивом мистецького твору.

Майже всі партійці — це росіяни або зрусифіковані, що наслідують інших. Лише Завальний та Горобенко тримаються переважно своєї мови і дістають українські газети. Зрозуміло, в таких обставинах легко потрапити під марку "націона-

ліста". Навіть сам Завальний — хоч і жартома — глузує з Горобенка, який намагається, щоб освіта мала українське обличчя. Це бачимо в такому звертанні Завального:

— Здоров, Горобенко. Ну, як там "мова"?... Петлюрівщину сієш, каналія! Це ти Маркса українізував? — і він показав на свіжі плякати, друковані українською мовою.

В розмові з завкультвідділом Попельначенком, якого просто звуть Попинака, останній дорікає Горобенкові, що й досі не вкомплектована бібліотека. А довідавшись, що немає книжок, Попельначенко категорично каже:

— Так що значить нема! Має ж ці книжки інтелігенція — реквізуйте!... Взяти й баста!

Надзвичайну спостережливість виявив автор і в показі, як відбувається суботник, куди в першу чергу вийшли партійці. Дружиніну не подобалося тут, що Несторенко поставив всіх рядами, як військових, і командував, щоб ішли рівно. В ногу, і співали пісню. Працюючи лопатою і витираючи піт з лиця, недавній робітник Дружинін сказав до Завального, дивлячись на командира кавескадрону Нестеренка та повітпродкомісара Дробота, що тільки стояли й розмовляли:

— Ні, ти мені спершу людину перероби, от що, через те, що кожний чоловік по-своєму сволоч... поки з кожного нашого партійного шелихоста не зробиш людини, розумієш — людини, поти з цього нічого не буде... Начорта нам унтера? "Ать-два" він може, а лопатою — вибачте?

Голові деревообробників Фролову дружина принесла цілий клунок з пиріжками, але йому незручно їсти при всіх, коли інші нічого не мають поїсти. Жінка це зрозуміла і сказала чоловікові на вухо:

— Це нічого, Сеня. Ти візьми їх, і потім — вроді як до вітру в лози і скушаси там... Там которі присмажені, — ті з м'ясом, а то ще з капустою будуть...

Славина побачила ці пиріжки і з заздрістю сказала голосно:

— Удівітельно — как крепко іногда держат наших товарищей мещанськіє прівичкі!...

Так картину за картиною показує автор життя партійного осередку в різних ситуаціях: внутрішні взаємини, виїзди на села, проведення сільських зборів — все це дає яскравий образ часів військового комунізму. Цей глибоко-психологічний твір захоплює читача своєю щирістю, живими постатями, взятими з дійсності.

І скрізь у центрі подій фігурує Кость Горобенко з його ваганнями, недовірливістю, самоаналізою, підозріннями. Горобенка бачимо і як він пішов до свого колишнього вчителя-фізика реквізувати мікроскоп, а потім з досади, переходячи місток, кинув його в річку, і як проводить збори колективу вчителів; у типових обставинах показав автор і ситуацію на селі, мовчазний спротив селян, небажання давати продподатку тощо.

Щоб довести свою вірність партії, стати сто відсотковим комуністом, Горобенко приходить до переконання, що треба пролити ворожу кров, і

УВАГА!

УВАГА!

Усіх зацікавлених повідомляємо, що вже вийшла з друку і надійшла в продаж

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ч. друга, синтакса,
ДМИТРА КИСЛИЦІ

(видання третє).

Ціна цієї частини — \$2.50. Школам і крамницям — відповідний опуст.

тоді він ніби спокутує всі свої колишні гріхи, бож "За життя розплата тільки кров'ю".

І наприкінці повісти автор малює напружену психологічну картину розстрілу групи куркулів-закладників, де бере участь і Горобенко, здійснюючи свою ідею. У цьому епізоді розкривається низки особливостей, показаних на різких контрастах дійсності. Після того, як повстанці забили двох комуністів, вирішили взяти шістьох закладників і розстріляти під лісом. Сам Горобенко дуже хвилюється: у нього так тремтять руки, що не може навіть скрутити цигарки, але закладники стоять мовчазні, похмурі, як воли. І це ще дужче дратує Горобенка:

— Що за чорт! Я хвилююся більше, аніж ці заручники. — Він скося глянув на дядьків. Вони стояли такі ж нерухомі й мовчазні. Горобенко обдивився їхні зашкарублі, великі не про ногу чоботи, порепані руки й не міг зрозуміти... чи це дивовижний стоїцизм, чи бичача тупість.

Не порушили дядьки свого зовнішнього спокою і тоді, коли їм оголосили, що за десять хвилин їх розстріляють, і навіть тоді, коли Горобенкові та іншим комунарам здалося, що через Ворскло переправляється загін повстанців, і комунари, лишивши дядьків, з тривогою побігли за горбок, щоб роздивитися. Але справді через річку ішли не повстанці, а корови. Ці закладники не спробували навіть утекти.

Критики свого часу закидали авторові повісти "Смерть" багато різних "злочинів": націоналізм, яким так зручно було спекулювати, антисемітизм, багато чорних барв та що комуністи всі змальовані негативно. В тих закидах було мало правди, бо Антоненко-Давидович в особах Дружиніна, Герасименка, Зіверта показав і позитивних комуністів. Але це він зробив не за наперед зробленим пляном, як це буває в багатьох письменників, коли позитивний герой настільки ідеальний, що з нього можна ікону малювати, а коли негативний, то обов'язково "класовий ворог", із чужим соцпоходженням тощо.

Правда, авторові можна закинути, що він може перебільшив "психологізм" Горобенка, його над-

мірну самоаналізу, але й такі типи бувають у житті. І про те можна з певністю сказати, що ця тема військового комунізму на Україні ні в кого не відображена з такою яскравістю, знанням обставин, як це бачимо в Антоненка-Давидовича.

Чималим успіхом користувалися й репортажі Антоненка-Давидовича "Землею українською". Антоненко-Давидович багато разів подорожував по Україні — то разом з групами письменників їздив на літературні виступи, то мандрував сам, і все те майстерно відобразив у своєму творі "Землею українською". Його нариси чи репортажі дихають молодечою романтикою, просякнуті реальною дійсністю і любов'ю до рідної землі, до своєї історії, до свого народу. Тим то вони, як і повість "Смерть", мають велике пізнавальне значення, вони є своєрідною історією нашої дійсності часів українізації та культурно-національного розвитку України 20-х років. Відвідуючи різні закутки України, автор мав безліч зустрічей, зібрав багатющий матеріал, багато вражень, які відбилися в його книжці. Тут і краєвиди та люди Донбасу, і картини прикордоння, і мандрівка по заборозьких місцях та через Дніпрові пороги, зустрічі з лощманами, і розмови з ненависниками нашої мови та русифікаторами, і виступи автора книжки разом з іншими письменниками перед широкою аудиторією, і нарешті подих нашого рідного села.

Великою позитивною рисою нарисів є те, що в них раз-у-раз згадуються історичні події, що відбулися в тих чи інших місцевостях. Автор любить свою історію і знає безліч цікавих історичних фактів. У нарисі "Де когут піє на три держави" автор сам признається: *"Я люблю нашу історію. Я люблю її буйну далеку, неповторну романтику, яку жадні тенденції істориків не могли вкласти в Прокрустове ложе Польщі й Росії. Я люблю ступати її вже стертими слідами і в тих слідах шукати пахоців минулого"*.

Дія автора обох цих творів властивий і легкий гумор, що забарвлює майже всю його творчість першого десятиріччя.

Ще 1926-го року Антоненко-Давидович почав писати великий історичний роман — трилогію "Січ-мати", уривки з якого друкував у журналах "Життя й революція" та "Глобус". 1932-го року автор подав цей роман (першу його частину, що мала назву "Нащадки пращів") до в-ва "Література і мистецтво", звідки його послали на рецензію до ЦК партії, але назад він не повернувся. Того ж року наш автор друкує вже уривок з незакінченого роману "Борг".

Та прийшли для нашого письменника, як і для всієї української літератури, тяжкі часи сталінського терору: арешти, розстріли й заслання без вини винуватих, абож за те, що ці люди були українцями, любили свою мову, свій нарід і обороняли його. Бачачи масові арешти серед письменників та інтелігенції, наш автор, рятуючись, виїжджає до Алма-Ати. Там, у Казахстані, працював редактором художнього сектору Крайвидаву; саме готував антологію української літератури казахською мовою, як 2-го січня 1935-го

року його арештовано й засуджено закритим судом на 10 років заслання. Але, замість десяти, він пробув на засланні 22 роки і лише в червні 1957-го року йому дозволено повернутися до Києва. Повернувшись на рідну землю, письменник привіз з собою майже готовий роман "За ширмою", який вийшов з друку в Києві в 1963 році.

Цей твір Антоненко-Давидович почав писати ще 1953-го року на засланні, видно, коли помер Сталін і блиснув промінь волі й надії. Про це він пише так у біографічній статті "Сам про себе": *"Та ось у березні 1953-го року я зненацька відчув такий потяг до творчої роботи, якого не знавав, мабуть, з того часу, як перестав ходити в початківцях, марячи, мов сновида, образами і характерами. Вільними від фізичної роботи годинами, а то й ночами, коштом відпочинку й сну, я припадав до клаптиків паперу, пишучи роман "За ширмою". Далеко від України, в хаті сільського шевця, де я квартирував, під стукіт шевського молотка й часом сварку та п'яну лайку майстра-кустаря та його замовців, я гарячково працював, не уявляючи навіть, чи залишилося щось у мене від колишніх літературних здібностей, чи я розгубив і рештки їх на тих "розпуттях велелюдних"..."* "В процесі роботи я радісно констатував, що залишилася незайманою моя мова, яка довго вакувала без практичного застосування. Виходило, що, втративши в житті все, я зберіг найдорожчий свій скарб". Так розповідає наш видатний творець літератури про свої поневіряння та написання роману "За ширмою". Нашій молоді годилося б запам'ятати, як дивився наш письменник на рідну мову, як він цинив її й беріг — як найдорожчий скарб. А як тепер береже тут свою мову наша молодь і її батьки? Лише одиниці частково рятуються з допомогою батьків від асиміляційної недуги.

Та повернемося до роману "За ширмою", який у творчості Антоненка-Давидовича став певним етапом і чималим здобутком, що відзначили окремі літературознавці й на Україні. Отже цей психологічний роман приніс у літературу нову тематику й нові мистецькі фарби. У творі розповідається про життя лікаря Постолювського, який помилково був заарештований і потрапив до Казахстану, де за браком лікарів під час війни працював у лікарні. Родина лікаря складається з його дружини, зросійщеної малороски, що не любить своєї мови, малого сина й лікаревої матері. Конфлікт виникає поміж дружиною лікаря і старою матір'ю, тобто між невісткою і свекрухою. Зав'язуються глибокі суперечки фактично на мовному ґрунті за виховання сина або онука. Невістка — порожня ледача міщанка, що свою нікчемність прикриває бажанням стати маляркою. Вона ненавидить свекруху, цює її й ображає. Стара тяжко переживає, сумуючи за своїм Переяславом, а син, лікар Постолювський, через навал праці, не звертає уваги на ті непорозуміння, а хворій і старій матері більшість свого часу доводиться проводити за ширмою, в кутку синового кабінету, звідки часто чути важкі зі-

дхання або й стогін. А син за працею навіть не помітив, що мати тяжко хвора, що, зрештою, призводить до трагічного кінця.

Отже автор ніби порушив у романі стару проблему — взаємини батьків і дітей, та нове тут бачимо в нових обставинах, зовсім на новому ґрунті — на тлі життя й будівництва в Казахстані. Автор з великим чуттям і глибиною показав постать забутої й безпорадної матері. Твору не можна читати без хвилювання. Антоненко-Давидович показав тут себе великим майстром людської душі. З великою любов'ю автор змалював і працювиту узбецьку людину як на роботі, так і в приватному житті. Тож твір має велике виховне значення і цікавий як для дорослих, так і для молоді. Ми перевидали цей роман тут, у Мельборні, два місяці тому, а вже маємо багато чудових відгуків.

Правда, цей твір викликав на Україні, по виході, жваве обговорення й спори. У пресі не бракувало й нападів, але більше було прихильних відгуків та подяк авторові. Відомий поет Василь Симоненко писав у листі до автора:

"Дорогий Борисе Дмитровичу! Нарешті Ваш роман доповз до Черкас. Вчора, оббігавши пів міста, я ледве придбав собі одного примірника. Мені було дуже радісно, що книга, котру я так полюбив (цей роман був друкований спершу в журналі — Д. Ч.), зникає з книгарень майже блискавично. Сердечно дякую Вам за чудову книгу, за ті хвилини творчої й естетичної насолоди, котрі Ви подарували своїм твором мені і багатьом-багатьом читачам. З синівною шанобою схилию голову перед Вашим талантом і зичу Вам довгих і плідних років життя..."

Літературознавець Л. Бойко у своїй передмові до "Вибраних творів" автора цього роману писав, боронячи письменника від нападів людей типу горезвісного наклепника Полторацького: *"Дехто узяв у романі 'За ширмою' якесь 'таємниче дно', ба навіть більше — те, що заховане під дном. Та це, зрештою, залежить від того, хто що хоче бачити. Як казав О. Довженко: 'Двоє дивляться вниз: один бачить калюжу, а інший — зорі в ній. Що кому'."*

До більших і важливіших літературних полотен нашого письменника, 50 років творчості якого ми сьогодні відзначаємо, належать і мисливська поема в прозі "Семен Іванович Пальоха", і повість "Слово матері" (1964 рік), де автор знову з великим чуттям показав материнське серце. Лише позаминулого року вийшла надзвичайно цінна праця Антоненка-Давидовича — *"Як ми говоримо"*, де викладено в доступній формі мовні поради, як берегти наш мовний скарб, які слова слід брати до вжитку, а які відкидати. Ця книжка, на якій позначено, що друкується тиражем 65 тисяч, на полиці книгарень потрапила лише в кількості 15 тисяч, бо проти неї виступили такі критики, як і міністер освіти та інші, яким більше смакують слова площа, а не майдан, башта, а не вежа, боїльник, а не вболівальник, відщепенець, а не відступник, госпіталь, а не шпиталь. Проте на оборону книжки та з прихильними

рецензіями виступили поважні автори в трьох українських газетах, а також одна прихильна рецензія була надрукована в московському журналі "Вопросы литературы", а ось уже недавно, цього року, в польському журналі "Славія орієнталіс" ч. 1 — за 1972 р. надрукована ще одна прихильна рецензія критика Мар'яна Юрковського, який також високо оцінює книжку *"Як ми говоримо"*.

Закінчуючи цей короткий огляд 50-річної творчості нашого талановитого прозаїка, з яких 22 роки пропали на заслання, стверджуємо, що не зважаючи на великі злигодні на його життєвому шляху, Антоненко-Давидович своїм творчим доробком і майстерністю випередив багатьох своїх колег. Він і прозаїк, і мовознавець, і автор низки передмов, і автор цікавої книжки спогадів про письменників "Здалека і зблизька", і книжка порада для молодих письменників, і автор творів для дітей та молоді *"Як воно починалось"*. Крім того перу нашого письменника належить ціла низка майстерних перекладів з інших мов. Тому ми гордимось, що маємо серед творців нашої літератури такого працювитого й талановитого творця нашої культури, як Борис Дмитрович Антоненко-Давидович.

ВСЯЧИНА

Проти шуму на дорогах.

У Федеративній Республіці Німеччини зробили спробу захистити людей від дорожнього шуму. На автостраді Обергавзен — Ганновер збудовано захисну стінку з перфорованих пластмасових трубок, які мають поглинати більшу частину шуму. Працюють ті трубки за принципом звичайного автомобільного глушника. Довжина дослідної стінки — 200 метрів, висота — чотири метри. Досліди тривають.

Сітки від граду

В Італії садівники дійшли висновку, що найкраще захищають плоди дерева від граду сітки із синтетичного волокна. Одна фірма в Мілані почала вже випускати сітки завдовжки 150 і завширшки 2,5 метра. Квадратний метр такої сітки важить всього 40 грамів. Розмір чарунки — 3х5 міліметрів. Сітки натягують над деревами або кущами на спеціально споруджених для цього одинкових рамах.

Будильник для аквалангістів

Аквалангістам хтось неодмінно має нагадувати, коли треба повернутися на поверхню, бо час їх перебування під водою обмежений. Тому спеціально для них у Сполучених Штатах Америки сконструювали невеликий будильник, який одягають на руку. В потрібний момент він дзвонить і одночасно починає вібрувати. Годинник самозаводний. Його циферблат і стрілки вкриті світними фарбами. Випробування на глибинах до 200 метрів довели, що будильник під водою працює надійно.

ЛЮДИ І КНИГИ

Maria Gimbutas. "THE SLAVS" (Марія Гімбутас. "Слов'яни"). Видання Praeger. New York - Washington. Без дати, але судячи з біографії, у 1971 р. Має 240 сторінок друку. Видана на гарному папері, фотографії та таблиці дуже чіткі. Має відсилачі, індекс.

Проф. М. Гімбутас нараховує 200 мільйонів слов'ян, яких поділяє на три мовні групи, а всіх разом нараховує 13 мов. Однак на залученій таблиці (стор. 15) окремих мов названо лише 12, бо сербська і хорватська зараховані як одна. Окремими мовами вона вважає кашубську та македонську. На її думку, раси слов'янської мови нема, але слов'яни не германці й не романці. Передісторичний період має назву протослов'янського, а часи розселення — ранньослов'янського. Книжка охоплює час від другого тисячоліття до І. Хр. до часу заснування слов'янських держав у 9-му віці після І. Хр.

Тепер є дві гіпотези в справі прабатьківщини слов'ян: 1) між Одером і Вислою; 2) на Західній Україні та на північ від Чорного моря взагалі. На нашу думку, найімовірнішою є гіпотеза про польську прабатьківщину.

Належать слов'яни до індо-європейської сім'ї народів. На думку авторки, праіндоєвропейці прийшли до Європи з степів Евразії між 4000 і 2300 рр. до І. Хр.

Праслов'янами вважає вона носіїв культури шнурової кераміки, про яку в одній з попередніх праць ("The prehistory of Easter Europe", ст. 128) пише, що прийшла з Тюрингії. Коли на Правобережжя прийшла культура шнурової кераміки, там уже існувала трипільська культура, про яку каже, що вона була цілком відмінна від культури шнуровиків.

Історію слов'ян у власному розумінні цього слова вона починає від епохи бронзи. Відсутність у слов'янських мовах власних назв для бука, тиса і модрина вважає доказом на те, що на заході слов'яни не селились аж до лінії розповсюдження бука, яка тепер проходить через Королівець на Волинь (Лановці), а 600 літ до І. Хр. проходила по Лабі. Слово *бук* вона вважає німецьким (ст. 78), дарма, що нові дослідження (Ян Зборіль) виявили його кельтське походження (*bocos* — "смажене дерево", бо горішки бука, щоб їх їсти, треба присмажити). Первісну територію слов'ян вона бачить на південь від Прип'яті та на захід від Дніпра. Праслов'янською вважає культуру чорноліську (750-500 до І. Хр.). Цитуючи Геродота, твердить, що згадані там рільники були слов'янами, і не звертає уваги на назву *каллініди*, яку проф. Л. Нідерле (*Slovanske starozitnosti*, I-I, 247) слушно вважає за перекручення слова "карпіди" (кельтське слово). Там само назва "галадзона" дуже нагадує "галичани", яке походить від кельтського "галятос" — відважний. Наводить

вона й тексти Йордана, Прокопія про антів, назву яких пов'язує з іменем слов'янського племені вятичів, не згадуючи про те, що територія антів в часи їх найбільшого піднесення збігається з просторами черняхівської культури та що вони зникають одночасно. Тепер доведено, що черняхівська культура слов'янам не належала.

Про венедів авторка думає, що вони походять від слов'янського кореня, але на їх землі вказує "між певкинами (німецькі бастарни)". Бастарни мешкали в Галичині. Німецькі автори, спираючись на непевні свідчення Плінія та Страбона й ігноруючи Полібія, вважають їх за німців. Але маємо багато даних з мови та археології, які доводять, що бастарни, певкини і скири були кельтами. Найбільше про приналежність бастарнів до кельтів свідчить їх назва. Кельтське слово "бастадзо", збережене в грецькій та латинській мовах, значить тягнути. Латинське "bastarna" означає лектику, запряжену двома мулами, "bastarnarius" — погонич мулів. Назва походить від того, що піхота бастарнів ішла до бою, тримаючись коней їздців, які її "тягнули". Тому у війську бастарнів завжди була рівна кількість піхотинців та їздців (Т. Лівій, Плутарх). Загально прийняте пояснення назви бастарни від кельтського "байс" — нешлюбна дитина, хибне, бо від "байс" маємо "байстер", "байстрюк". Досі в Галичині хлопця називають "бастір", дівчину "бастірка". Крім наведених є ще багато інших доводів того, що бастарни — кельти.

Про скітів і сарматів авторка пише, що їх впливи на слов'ян були значні, однак наводить лише кілька запозичених слів. У дійсності скіти були відділені від слов'ян гелонами, тому їх впливи були незначні. Натомість впливи гелонів — грецькі були дуже значні й то з дуже давніх часів. Словак Ян Зборіль нараховує до 90 слів з грецьким коренем у старослов'янській мові.

Біля 176 року по І. Хр. на Україні з'явилися готи — німці. Вони підбили місцеве населення, носіїв черняхівської культури. М. Гімбутас багато пише про сильні культурні впливи готів, але це заперечують відомі факти. Дослідник черняхівської культури Г. Б. Федоров пише ("Населення Прутско-Дністровського Междуреччя в І-м тисячел. н. е.", 1960, ст. 63 і 138): "Готи прийшли з далекої півночі і мали багато нижчу матеріальну культуру, ніж місцеві осідлі хлібороби", а в іншому місці знову: "У черняхівській культурі зовсім нема керамічних форм, які можна пов'язувати з готськими, а мисок серед готської кераміки взагалі нема". Так пише про готів і Ю. Кухаренко.

Авторка на доказ вишости готської культури, указує на низку слів, ніби запозичених слов'янами з готської мови. Зупинимось на кількох із них. Візьмим слова церква, піп. М. Гімбутас твердить

(стор. 78), що ці слова грецького походження були принесені німецькими місіонерами через Баварію.

Розкопи Д. Шелова у Танаїсі (1965 р.) над Доном виявили, що вже у 1-му віці була там церква (дім молитви), знайдено церковну утвар, а це свідчить, що вже у першому віці були там християни. Якщо так, то були церкви, священники та були назви для них — ще перед приходом готів. Треба додати, що готи були фанатичними аріянами, жорстоко переслідували інших християн, як про це свідчить житіє св. Гаафи (26 березня ст. стилу).

Як впливає із згаданого життя, крім готів-аріян були в 4-му віці на Україні православні, які мусили мати богослужбову мову та назви для церкви і священика. Тому зовсім неможливе, щоб ці назви були принесені німецькими католицькими місіонерами з Баварії. Скоріше було навпаки. Те саме можна сказати про слова латинського походження — виноград та вино, ніби запозичені від готів. Над Дунаєм та по берегам Чорного моря ще в 5-му віці до І. Хр. садили виноград та робили вино. Над Дунаєм відбувалися жваві зв'язки з Римом. Латинські слова могли бути принесені до нас значно зроманізованими — гетами, даками, мезами — ще задовго до приходу готів. Тим більше, що готи прийшли з півночі, де виноград не росте, тому власної назви мати не могли. Слово *dupum*, наше тин, кельтського походження, як і багато інших.

Після гунського погрому, на думку, авторки, у витвореному замішанні слов'яни почали займати простору черняхівської культури (ст. 76). Цьому твердженню перечать слова І. І. Ляпушкіна ("Днепровское лесостепн. Левобережье в эпоху железа", М. 1961, ст. 181), який пише, що в 5-7 вв. (після гунів) на Лівобережжі "залишки осель та могильники цієї пори невідомі". Населення тут з'являється щойно від 9-го віку.

Приділяючи багато місця готським впливам, які в дійсності були мінімальні, авторка оминає дуже сильні впливи кельтів, про що відомо давно, а останнім часом знаходять все нові й нові підтвердження цього. Кельтські назви багатьох річок згадані в праці проф. Л. Нідерле (згадана праця, I-I, 309-310). Багато слів кельтського походження маємо в українській мові, напр.: тато (*tata*), брат (ірл. *bratair*), батіг (ірл. *bata*), дуда (*dudo*), мозок (*mesga* — сир), корова (*serva* — рогачка) та інші. А найбільше доводить перебування у нас кельтів розкопана Л. Крушельницькою у с. Бовшеві над Гнилою Липою кельтська оселя з 2-го віку до І. Хр. У Києві знайдено кельтські залізні гроші.

Авторка згадує плем'я "полян" на південь від Києва. Тим часом дослідження останніх літ (Ф. Фліна, М. Брайчевського) довели, що такого "племени" не існувало. На нашу думку, поляни — це мешканці міст (від грецького "поліс" — місто).

Від 6-го віку слов'яни розселюються в Європі. У 7-му в. на Балканах болгарський каган Аспарух засновує своє царство. Болгари хутко асими-

лювались з місцевими слов'янами й прийняли їх мову. На Малярщині та Словаччині з'явилися авари. На суперобкладинці книжки М. Гімбутас умістила знімок аварської прикраси з типово азійськими обличчями, а над ним бачимо заголовок книжки: "The Slavs". Дивно, що для книжки про слов'ян авторка не знайшла слов'янської прикраси, а взяла чужу.

Ще в 6-му віці зі Словаччини та Чехії слов'яни емігрують над Салу та Лабу і доходять до Балтицького моря. За часів Каролінгів західня границя слов'янських назв збігається з границею держави Франків. "Zeruiani" "Географа Баварського" авторка вміщує біля Жніна (півн.-зах. Польща), хоч маємо тут цілком поправно написано латинкою "Червяни", назву племені над Бугом, сусідів волинян.

Описуючи суспільний устрій слов'ян авторка згадує сербську задругу, що складалась з кількох родин. У Росії жінка й діти власністю чоловіка. Села на Україні не були укріплені, але були розташовані в малодоступних місцях. Над Одером бачимо укріплені городища. У 9-му віці утворюється перша слов'янська держава — Велика Моравія.

У розділі про релігійні вірування слов'ян вона згадує святиню Святовита на острові Рюгені, але не згадує, що там знайдено залишки кельтського муру. Говорячи про Перуна, нічого не згадує про людські жертви, які йому складали в Києві, а відомо, що людські жертви в Європі були знані лише у кельтів. Тільки відносно Велеса мусила авторка визнати його подібність до кельтського Есуса.

Закінчує книжку згадкою про свв. Кирила та Меодія. Думає, що св. Кирило склав глаголицю.

Дуже дивно виглядають грубі географічні неточності — напр. на стор. 155 під рис. ідола Святовита підписано: "Збручанський ідол, півд.-східня Польща". Так само на стор. 131 під мапкою поширення слов'янських мов, серед українців вздовж Дністра вказаний довгий вузький пасок польської мови, чого у дійсності нема й не було. Треба думати, що авторка безкритично взяла цю версію із старого польського джерела.

Хоч авторка й знає Київську Русь (ст. 92), Україну, Росію, проте на сторінці 147 називає Київ "старим російським містом". На стор. 145 під рисунком городища підпис: "Суми, біля Лебедина, Росія", "Полтава, Росія" (ст. 233). А Броди (Галичина) в неї на Волині і т. д.

Промовчування невідомих фактів (кельти, гелони, анти), чи то політичні погляди, чи безкритичні ставлення до джерел, чи слабе знання географії дуже обнижують вартість праці.

БАТЬКИ, ЧИ ВИ ВЖЕ ЗАПИСАЛИ СВОЇХ ДІТЕЙ

ДО "РІДНОЇ ШКОЛИ"?

ЯКЩО НІ, ВПИШІТЬ ЇХ НЕГАЙНО!

ІВАН ФЕДОРОВИЧ РОЗГІН

(18. 9. 1897—10. 7. 1972)

Відійшов від нас дорогий Іван Федорович РОЗГІН — Людина дуже рідкої вдачі, незвичайно працюючий і винятково послідовний науковий і громадський діяч (помер у Детройті 10. 7. 72). У великому смутку лишив Небіжчик не тільки свою велику і славну родину, а й усіх нас, поза Україною суцільних. Сумна вістка про нашу велику втрату напевно дійшла вже й до тисяч і тисяч наших земляків на Україні. Тут знали ми всі Небіжчика, а там — не могли забути Його всі ті, що знали.

Ось ніби недавно ще відзначався Його ювілей — 70-ліття від народження, 50-ліття громадської праці і 40-ліття наукової праці. Два місяці не дожив Іван Федорович до свого 75-ліття. Тяжка хвороба (пістряк), а незабаром і смерть обірвали Його життя і не дали Йому довершити плянів Його творчої праці. Про Його пляни ми знали з Його ж писань, з ювілейних повідомлень (1967 року) і від Нього особисто, коли говорили з ним у Детройті у квітні цього року. Іван Федорович знав, яка страшна недуга руйнує його організм, а проте бадьоро говорив і обіцяв зробити ось те і те: випустити чергове число "Інформативного листка", органу своєї професійної організації (ветеринарної), написати статтю для "Нових днів", прочитати цілу низку нових наукових і публіцистичних книжок і подати до преси свою думку про них. А читав він, як видно було, багато — і дуже уважно, старанно роблячи помітки і нотатки. Бо Він спішив. Таж свідомий Він був того, що його скоро чекає: восени минулого року прислав він нам своє фото (портрет) для кліші і в листі зазначав, що це "на всякий випадок".

Народився І. Ф. Розгін 18 вересня 1897 р. в с. Куманові на Поділлі. Початкову освіту здобув у рідному селі, а двокласову школу закінчив у Сатанові. Завершив середню освіту в Петербурзі, перебуваючи у війську. У 1928 р. закінчив Київський ветеринарно-зоотехнічний інститут і був асистентом проф. П. Кучеренка в тому ж інституті. У науковій праці почав брати участь з 1927 р. — виступив з двома доповідями на 1-му всесоюзному з'їзді патологів. Наукова праця І. Ф. Розгона продовжувалась у Харкові (Всеукраїнський інститут експериментальної ветеринарії) у співпраці з проф. В. Репрезовом, а потім і з Ол. Богомольцем (Київ). Після процесу СБУ і для Ів. Фед. почалися неприємні часи — клопоти й поневіряння, то звільнення з праці, то зміни місця праці. Після виселення з Харкова — Херсон (викладав патологію в медичному інституті), Біла Церква (викладав патологію на ветерин. факультеті с-г інст.), Дніпропетровське (викл. мікробіологію).

У 1936 р. Іванові Федоровичу присвоєно звання кандидата біологічних наук без захисту дисертації (Всесоюзна Академія сільсько-госп. наук, Мо-

сква), а в 1937 р. він успішно захистив дисертацію на звання доктора біологічних наук при Академії Наук.

Під час II-ої світ. війни і німецької окупації України Ів. Фед., продовжуючи наукову діяльність, був ректором відновленого університету в Дніпропетровському, поки німці не заборонили українцям мати університет (1942). У 1942 році Ів. Фед. переїжджає до Києва і працює керівником відділу патології в Науково-дослідному інституті ветеринарії і тваринництва.

Опинившись на еміграції, Ів. Фед. бере активну участь в організаційній і науковій праці УВАН, НТШ, УТГІ та УВУ, помагає організувати Богословську Академію УАПЦ в Мюнхені.

З 1950 р. Ів. Фед. переїжджає з родиною до США. Спершу працював в Інституті для вивчення пістряка в Детройті, а пізніше у великому американському шпиталі поблизу Чикаго (Централія).

Професор І. Ф. Розгін написав і опублікував понад сто наукових праць, 33 публіцистичних і понад 50 різних статей (переважно на наукові теми) до таких газет і журналів, як *Нові дні*, *Лікарський вісник*, *Інформаційний листок*, *Українське православне слово*, *Український господарник*, *Український кварталник*, а також у збірниках наших наукових установ.

Протягом останніх п'яти років проф. Розгін

І. Ф. був головним редактором "Інформативного листка".

Ще від 1917 року Іван Федорович бере діяльну участь в українському культурно-освітньому та громадському житті — спершу в Києві (1917-18), потім на рідному Поділлі. За Директорії УНР він працював на Проскурівщині урядовцем особливих доручень. Будучи ректором Дніпропетровського університету, Ів. Ф. своїм організаційним хистом і авторитетом помагає відновлювати Українську Автокефальну Православну Церкву на Дніпропетровщині, вживає заходів, щоб відкрити богословський факультет при своєму університеті. Як великий український патріот і відданий уенерівець, Іван Федорович був на еміграції завжди в передових рядах організаторів і рушіїв корисної громадської і політичної роботи, завжди близько стояв до Державного Центру УНР в екзилі, а останнім часом страшенно побирався тим, як там оздоровити відносини, поки ще не зовсім пізно. Пильним оком слідкував Іван Федорович і за нашим журналом, до якого він уклав чимало праці своїми цінними статтями, щедро підтримував "Нові дні" фінансово, давав нам добрі поради, як утримати "Н. дні" та як нам оборонятись від лихої напасти звідусіль.

У некрологах не можна сказати всього про Небіжчика, але ми закликаємо Його колег-науковців і Його сподвижників у громадській праці, Його друзів і почитателів — написати й опублікувати все про заслуженого нашого вченого і великого патріота-громадянина. Саме так ми найкраще зможемо вшанувати Його пам'ять — цим же бо ми подамо образ людини, яка буде прикладом до наслідування і збуджуватиме та пориватиме інших до шляхетної праці для свого народу й України.

Висловлюємо щире співчуття дружині Покійного — Євгенії Тимофіївні, синам Василю й Юрієві та всім іншим Його рідним, а також ділимо горе з приводу нашої великої втрати з усіма друзями Покійного, — як тут, так і там.

Вічна пам'ять дорогому другові нашому Іванові Федоровичеві Розгонові!

Д. КИСЛИЦЯ

МАРУСЯ В. БЕК — КАНДИДАТ НА ГОЛОВУ УККА

У Детройті створився комітет для вибору пані Марусі В. Бек на голову Українського Конгресового Комітету Америки. Проголошений у пресі список членів Комітету показує, що до нього увійшли численні активні і відомі на терені Детройтської метрополії діячі культурно-громадського життя: Степан Віхар — голова, Марія Квітковська, Ярослава Сена і Василина Марфей — заступники голови, Франц Липецький — секретар, Михайло Віхорек — англомовний секретар. Між членами Комітету бачимо представників різних політичних переконань і різних секторів, включно з представниками окремих професій, а саме — лі-

карів, інженерів, вчителів, бібліотекарів та інших.

У заяві Комітету сказано, що наших громадян глибоко непокоїть стан керівної установи української еміграції в Америці. Віддзеркаленням цього стану є спад платників фонду УККА з 25 на 6 тисяч. Це свідчить про брак довіри найширших кіл української громади до своєї найвищої установи. В такій ситуації потрібні зміни статутово-структурального і персонального характеру.

Ініціатори і члени Комітету переконані, що найкомпетентнішою особою для оздоровлення відносин в УККА є Маруся В. Бек. Людина з правничою освітою і тридцятирічною громадською практикою на американському й українському теренах, довголітній член детройтської міської ради, в один час виконувала обов'язки посадника міста Детройту, пані Бек має найкращі кваліфікації для чільного і найвідповідальнішого становища в українсько-американській громаді.

До цієї заяви Комітету слід ще додати, що наші Бек увесь час жваво цікавиться справами української культури, була організаторкою загально-крайових культурних імпрез, фундаторкою літературних нагород та ін. Ми певні, що коли оберемо її головою УККА, то перед цією установою відкриється новий, кращий етап на внутрішньому і зовнішньому відтинках її діяльності.

"НАШ ГОЛОС"

Під такою назвою літом 1972 р. почав виходити місячник — орган Асоціації Українців Америки. Якоюсь мірою він є продовженням видаваного досі ротаторським способом двомісячного бюлетеня АУА. Різниця є не тільки у покращанні зовнішньої форми (офсетний друк) і збільшенні накладу, але передусім у піднесенні рівня і збагаченні змісту.

Як відомо, Асоціація Українців Америки постанала 1968 р. в наслідок опозиційних ферментів всередині УККА. До того часу діяв Комітет Громадської Єдності, серед якого й назріла думка про створення асоціації. За статутом одним із основних завдань АУА є плекати в колах української громади демократичні традиції, дотримуватись принципів правопорядку та рівності людини й народів. АУА проти всяких проявів тоталітаризму в громадському, культурному та політичному житті.

Досі випущені числа "Нашого голосу" назагал дотримуються цих засад. Критика різних проявів життя нашої еміграції має характер наскрізь конструктивний. У зв'язку з щорічною конвенцією УККА міркування й питання, з ним пов'язані, займають досить багато місця. Але редакція не лишає поза увагою й інших актуальних громадських і політичних питань, особливо сучасного стану в Україні. Розділ "Події і коментарі" дає цікавий і вільно висловлений перегляд важливіших подій в Америці і цілому світі. З приводу появи "Нашого голосу" надійшло до його редак-

ПОГОДА: ДОЩ, СНІГ, БЛИСКАВКА ТА ГРІМ

Про погоду говорять всі: і ті, що тільки-но познайомилися і ті, що збираються провести свою відпустку десь у горах чи на океані, і фермери, і рибалки, і хворі на ревматизм, а то й просто друзі, які зустрічаються в автобусах, підземках, за обідом.

Однак, погода і клімат майже не піддаються маніпуляціям людини. Як би людина не пробувала змінити фізичні процеси, які зумовлюють стан погоди чи клімат, вона ніколи не зможе опанувати їх і підкорити собі ніякими ланцюгами. Студіюючи їхню природу і поведінку, можна тільки пристосувати своє життя так, щоб найменше терпіти шкоди від грозових штормів, вітрів і дощів-злив.

Аполлон, бог греків і римлян, був святим, покровителем відомого дельфійського оракула в Греції. Дельфійські віщуни поклонялись Аполлонові як цілителяві недужих, поетові і музикантові, законодавцеві і воїнові, засновникові міст, захисникові сільського господарства і ідеалові чоловічої краси. Але найбільше поклонялись йому за його вміння передбачити майбутнє. Як виступ самого Зевса, Аполлон віщував майбутні події різними знаками, що їх інтерпретували жреці оракула. Хмари на небі, які вважались Аполлоновою власною чередою, висланою пастися "на небесних луках", показували знаки, якими віщувалась погода. Стародавні оракули не свідомо вибрали чи не найкращий метод для віщування погоди, бо хмари говорять не тільки про дощ, сніг чи грозові шторми, але й про найближчі ясні дні. Своєю різною величиною, формами, кольорами, напрямками рухів, швидкостями і часом своєї появи вони малюють докладну картину стану земної атмосфери.

Що ж таке хмари, як вони формуються і при яких умовах з них стаються дощі та інші опади?

Сонячна енергія перетворює на пару велику кількість води з океанів, морів, річок, а також з поверхні Землі. Кількість вологості, яку може повітря тримати в формі водяних парів, залежить від його температури. Тепле повітря може три-

мати більше парів, ніж холодне. Якщо тепле вогке повітря змішується з холодним, воно охолоджується до температури насичення, тобто до температури, нижче якої повітря не може тримати тієї кількості вологості, яку воно має, і тоді частина парів конденсується, утворюючи подібну до туману хмару, в якій знаходяться краплинки води. Хмари можуть утворитись і тоді, коли тепле вогке повітря охолоджується, рухаючись на Північ над холодною поверхнею, або піднімається над горами чи масою холодного повітря. Для конденсації, однак, потрібна наявність центрів, навколо яких насичені пари можуть конденсуватись у краплинки води. Такими центрами є частинки сірчаніх і азотних сполук, які знаходяться в димі, а також дрібні морські кристалики соли, що рухаються над землею. Кількість таких частинок у повітрі залежить від вітру, температури і вологості повітря, від близькості морів великих індустріальних центрів, а також від пори дня.

Майже всі хмари, які знаходяться нижче 20.000 футів висоти, складаються з водяних краплинок у повітрі. Вище 20.000 футів хмари є сукупністю маленьких кристаликів льоду, бо там вологість у повітрі конденсується при температурах, нижчих за температуру замерзання.

Суцільно водяні чи суцільно льодові хмари здебільшого не дають великого дощу чи снігу, бо їхні краплинки (чи кристалики) ще не досить тяжкі, щоб під впливом своєї власної ваги впасти на землю. Падаючи, вони швидко випаровуються. Як правило, тільки в тих хмарах, що складаються з суміші кристалів льоду і краплинок води, можуть утворитись згустки такі важкі, щоб спуститись на землю в формі дощу чи снігу. (Виняток є моросіння з водяних хмар). Пояснюється це тим, що в такій хмарі кристалики льоду, рухаючись, захоплюють і утримують на своїй верхній краплинки води, зростаючи до таких розмірів, що починають падати. Падаючи, вони зударяються з іншими водяними краплями, захоплюючи й їх із собою. Чим більш неспокійне повітря в хмарі, тим більші електричні заряди виникають у цих частинках, що також спричинює їх зріст, і чим гущіша хмара, тим швидше проходить цей процес. Нарешті на землю падає дощ чи сніг, залежно від температури повітря, через яке ці частинки проходять.

Дощові хмари класифікують за їхнім складом, формою, товщиною, густиною і т. д. Найцікавіші з них є так звані грозові хмари. Блискавка і грім найдокучливіші в липні, серпні і вересні. Більшість грозових злив відбувається вдень. Ці хмари, як і інші дощові хмари, утворюються тоді, коли великі маси вогкого повітря охолоджуються

ції чимало листів від читачів і однодумців. Ця рубрика показує, що вільний голос не обмежений партійними чи організаційними настановами і такі має своїх численних прихильників серед широких кіл нашої громади.

З повідомлень у "Н. Г." бачимо, хто і як підтримує це видання: це, на нашу думку, найбільша запорука того, що такий орган має місце, потрібний і послужить справі оздоровлення і запровадження правопорядку в нашому громадсько-політичному житті тут.

до температури насичення, але в цьому випадку насичення утворюється дуже бурхливим процесом. Потужні вертикальні рухи повітря, часом із швидкістю 2550 миль на годину, несуть вогке повітря вгору, де воно охолоджується і тому перенасичується. Краплинки води, які потрапляють у цей вир, розпадаються і наелектризуються. Коли велика кількість електрики нагромаджується в хмарі, електричний розряд відбувається між хмарою і землею або між двома хмарами в формі блискавок, які часом бувають до 4 миль довжиною.

Грім після блискавки виникає в наслідок швидкого нагрівання повітря, через яке проходить електричний розряд. Швидке розширення повітря дає звук грому, який можна деколи чути на віддалі п'ятнадцяти миль. Крім звичайної, так званої лінійної блискавки, існують у природі ще й кульові блискавки. Кульова блискавка є дуже рідким явищем, якого наука ще не може пояснити. Вона з'являється наприкінці грози у вигляді червоних, світлих куль, або сліпучо-білих. Ці кулі проникають у відчинені двері й вікна і все, що трапляється на їхньому шляху, спалюють.

Процеси електризації краплинок і формування дощу в грозових хмарах близько пов'язані з фізичною і електричною взаємодією між краплинками, що зустрічаються в хмарі. Вивчення цих явищ почалося зі спостережень Веніаміна Франкліна і Лорда Рейлея в 18 і 19 століттях.

Найновіші теорії вказують на те, що різні швидкості великих і малих крапель спричинюють відокремлення електричних зарядів всередині хмари. Американські науковці при Національному Центрі Атмосферних Дослідів включили в свої програми й дослідження розрядів між зарядженими краплями, а також теоретичні і експериментальні дослідження зросту електричного поля в грозових хмарах протягом часу між двома блискавками.

Харківські фізики на Україні опублікували праці про студіювання безелектродного високо-частотного розряду високого тиску. Українські вчені вживали залютовану з одного кінця кварцеву рурку, вміщену всередину спірального високо-частотного індуктора. Всередині її спалахує кульовий високо-частотний розряд. Ця куля поводить себе як намагнічена; рухаючись у напрямі магнету, вона змінює форму, перетворюється на тор, а потім починає обертатись навколо своєї осі. Це явище дуже схоже на кульову блискавку. Вчені припускають, що фізика явищ, що відбуваються в згустковій плязмі розряду високого тиску, може мати якийсь зв'язок з фізикою кульової блискавки.

Багато ще є загадкового в формації блискавки. Інтенсивні наукові дослідження в цій ділянці продовжуються.

Адже в самій Америці вона (блискавка) завдає шкоди пересічно на 18 мільйонів доларів на рік, а також убиває до 500 осіб і калічить до 1.300 осіб річно.

Щоб зменшити цю небезпеку, науковці радять населенню перебувати під час грози в хаті, три-

матись подалі від печей, радіаторів, лазничок і електричних апаратів, а також інших приладів, сполучених із землею. Якщо гроза застане під відкритим небом і немає приміщення, куди від неї можна заховатись, слід триматись подалі від одиноких дерев або від дерев, у які вже блискавка попадала, бо вона може вдарити знову в те саме місце. Особливо небезпечною є сосна, бо вона має глибоко заземлені коріння і тому притягає електричні заряди. Також варто триматись подалі від ставків, купальних басейнів, дротяних загорож, пригорків і широко відкинутих просторів. Найкраще знайти притулок у густих зарослях дерев у низьких місцях — як долини чи ущелини.

Підрахувавши час між блискавкою і громом, можна визначити віддаль до центру грозового шторму. Інтервал 5 сек. між блискавкою і громом свідчить про віддаль, яка дорівнює одній милі. Шторм рухається зі швидкістю приблизно від 25 до 35 миль на годину, а тому особа, що попала в біду, має близько чотирьох хвилин часу, щоб десь заховатись від шторму.

Влітку (грозові дощі бувають найчастіше), коли температура висока, повітря вогке, вітер з півдня і в небі хмари подібні до дощових, треба зачиняти вікна ранком, перед тим як йти з дому.

Сьогодні, завтра, через сотні років хмари продовжуватимуть декорувати наше небо, а дощ, сніг, блискавка та грим дивувати нас своєю несподіваною появою і величністю.

Чи нам це завжди подобається, чи ні, але змінити ми тут нічого не можемо. Єдине, що можна зробити, це пробувати передбачити сьогодні, яка погода буде завтра. Це досягається скоординованою працею великої мережі метеорологічних станцій, розкиданих по всій території країни. Ці станції спостерігають стан атмосфери, тобто вогкість, тиск і температуру повітря, а також вітри, які переносять великі маси повітря. Таким чином, складається мапа погоди на всій території, а також, знаючи швидкість і напрям руху повітря, передбачають зміну погоди в будь-якому місці даної території, про що й повідомляють, напр., в Америці, що півгодини через радіо.

Останнім часом спеціальні сателіти постійно спостерігають процеси, які відбуваються в земній атмосфері. Це розширює можливості передбачати зміни стану атмосфери над даною територією.

Все це дає можливість людству пристосовуватись до Непокірної природи.

Використані джерела:

1. Robert Moore Fisher: How to know and predict the weather. Published by the New American Library.
2. Володимир Сафонов: "Кульова блискавка у скляному балоні". "Наука і суспільство" ч. 2, 1972. Вид. "Рад. Україна". Київ.
3. J. Doyme Sartor: Electricity and Rain. "Physics Today", August, 1969.

СВІТЛО З-ПІД ЗЕМЛІ

Розкопки скитського царського кургану Товстої Могили, здійснені цього року на околиці міста Орджонікідзе, що на Дніпропетровщині, глибоко схвилювали громадськість. Під дев'ятиметровим насипом кургану вперше за останні 60 років виявлено непограбоване поховання скитської цариці з дитиною, великий набір пишного поховального інвентаря, шестеро коней, що супроводжували до потойбічного світу царя, восьмеро слуг, забитих на жертву царській родині. Зразу відкрився дивний і не бачений досі світ наших далеких пращурів з усіма його прикрасами і звичаями. І серед всього цього, мов зірка, що впала з неба, неперевершений витвір рук людських — велика нагрудна прикраса царя, золота пектораль.

Все поле пекторалі поділене на три місяцеподібних ярусів. На нижньому з них — страшний і прекрасний світ роздирання тварин. Кожна скульптура, кожна деталь на ньому вже поза межам напруга майстра, невіддільна узвичасним міркам, священне змагання його почуттів і думок. Немов променем світла, геній вихопив із темряви створеного його уявою лекла кілька кривавих сцен, і чим далі від центра, тим зображення розмитіші — за ними вже має німувати вічний і безконечний степ, символічно переданий фігурками коників-стрибунців.

На золотій платівці середнього ярусу — буйство царства рослин. Все тут ніби пронизане грайливим сонячним промінням. Серед цього божественного квітосплетіння листків, завитків, пелюсток, мов п'ять крапель роси, п'ять дивних фігурок птиць, що створюють настрій вранішньої тиші після страшної нічної бурі.

І, ніби сходи на тлі цих двох протилежних світів, — гімн людському життю в композиції верхнього ярусу. В його центрі двоє оголених до пояса чоловіків, взявши за рукава, шийють хутряну сорочку. В їх правицях — вперше у скитському мистецтві! — не мечі, а голки. Непотрібна зброя лежить осторонь. А по обидва боки від них дорідні домашні тварини з малятами та двоє простих селян, що доять овець. Картина завершується зображенням двох птиць, що летять врізнібіч, створюючи враження викінченості сюжету і разом з тим безмежності простору.

Що прагнув сказати автор цієї сцени? Вдивіться в фігури шезців. І зачіски, і обличчя їхні такі різні, що навіть немає потреби доводити: вони представники різних народів. Марно вбачати в майстрах звичайних ремісників — на чолі одного з них достоту така діядема, як і в царя з кульобської чаші. Натхненні і гордовиті обличчя лерсонажів свідчать про їхнє царське походження. Про що ж тоді, як не про символіку братання, розносить сюжет? Тільки виходячи з цього, можна пояснити, чому на парадній царській окрасі зображено не батальні сцени, як траплялося досі, а гармонічне життя рядових общинників. Думка автора, до якої він йшов через страхіття нижнього ярусу, через сонце середнього, викінчена. Вона у мирі і злагоді між людьми, які для художника найвищий апотеоз

буття. Саме тому, певно, тварини нижнього ярусу, що шматують одна одну, представлені лише самцями, на верхньому ж, як символ продовження роду, тільки самиці з малятами.

Ось чому ми маємо право казати: коли на передніх виробках із скитських могил — лише велична пісня, то на пекторалі Товстої Могили — розгорнута поема, симфонія, рівної якій не траплялося ще ні в Скитії, ні поза її межами. Ось чому ми маємо право стверджувати: світло її нетлінне.

Борис МОЗОЛЕВСЬКИЙ
керівник археологічної експедиції

ЗОЛОТИЙ БУДДА

Колись із стародавньої столиці Сіаму до Бангкоку привезли були кам'яну статую Будди. Її встановили на березі ріки. Спливали роки, які і вода в ріці, шанобливо схиляли вірні свої голови перед статуєю, проходячи берегом чи пропливаючи по ріці.

Але десять років тому на березі ріки почали будувати тартак. Статуя трохи заважала, то її дуже обережно зрушили з місця. На жаль, статуя таки розкололася й у тріщині... заблищало золото. Коли оббили кам'яне блисцювання, перед очима свідків засяяла величезна золота статуя Будди.

Факівці устійнили, що вік статуї 700 літ. В часи спустошувальних воєн Бірми з Камбоджею статую заличковано каменем. Потім про це забуто. Телер золота статуя, що важить 5,5 тонн та варта 5 млн. дол, стоїть у Бангкоку, в храмі Золотого Будди.

СКУЛЬПТУРА В КУРГАНІ

Одеський археологічний музей АН УРСР поповнився рідкісною історичною пам'яткою: двоглавою кам'яною скульптурою. Її знайшли вчені біля села Утконосівка під Ізмаїлом у великому кургані-похованні вождя кочових племен, які жили в придунайських степах у третьому тисячолітті до нашої ери. Як перекриття цього поховання кочівники використали двометрову плиту вагою близько тонни. Спочатку невідомий скульптор вирізьбив на обох кінцях цього моноліту однотипні зображення людської голови, плечові виступи, деталі одягу, нагрудні прикраси у вигляді намиста.

— Ця скульптура є рідкісною пам'яткою первісного мистецтва стародавньої людини, — сказав начальник археологічної експедиції Академії наук України кандидат історичних наук М. М. Шмаглій. — Скульптура, знайдена в кургані, буде важливим джерелом вивчення історії, побуту і релігійних уявлень людей далекої епохи.

Ю. МИХАЛЮК

м. Чернігів.

ЦВІТ З ЛЕГЕНДИ

У цих місцях пролягали колись шляхи татарські — Чорний та Кучманський — на Західне Поділля й Галич. Никнули під копитами кінних орд високі трави, спливали з димом у загравах, в жалю, сльозах і крові людські надії й щастя. Тим, хто встигав почути небезпеку, надійний притулок поміж диких скель і лісових нетрів давали гори-Медобори, де накам'яних схилах, відкритих небу та перелітним вітрам, квітуче дивоцвіт — неопалима купина.

З давніх-давен це зілля живе в українських легендах як символ невмирущості народу, що, мов цвіт неопалимих, виходив переможцем у кривавих битвах з ворогом.

Мало кому таланить знайти квітучу неопалиму купину. Багато років я шукав її в Подільських товтрах — Медоборах. Аж поки маршрут не привів на гори Гостру та Любовню, поблизу старовинного Гримайлова, на Тернопіллі. Нарешті тут, на білих крутоярах, заясніли під гарячим червневим сонцем мітелки червоної руті. Ще називають її ясенцем через листя дрібно-пірчасте, мов у пісенних ясенів.

Трав'яниста рослина заввишки понад пів метра увінчана пишними султанами суцвіть. Великі біло-лілові квіти з довгими пучечками тичинок, уся рослина струменить гострим п'яним ароматом. Зрівняти його з пахощами інших квітів важко — такі вони своєрідні. Кожен кущик — у гудінні бджіл, які заповзято відстоюють свої володіння навіть при спробі зробити фотознімок.

По кількох днях після повернення з Медоборів я зустрівся зі своїми супутниками, які товаришували мені в мандрівці за купиною.

Сміх та й гріх: кожного з нас купина обдарувала чимось на згадку. В одного — облізла шкіра з обличчя, і чоловік досить поважного віку став схожий на немовля. Іншого покарано ще згадливіше — за те, що нюхав цвіт, злущився ніс. І його власник набув зовсім не імпазантного вигляду затятого пияки. У третього руки взяли опіковими виразками, які зникли десь аж на восьмий-десятий день.

А річ в тім, що стебло, листя, квітоніжки рослини вкриті незліченним числом дрібнесеньких боро-зелених залоз. Вони виділяють особливу ефірну олію (це вона, потрапляючи на шкіру, викликає подразнення і опіки), особливо під час інтенсивного розвитку рослин, зокрема цвітіння. В цей період за тихої сонячної погоди можна побачити, як горить купина. Коли до рослини піднести запаленого сірника, вона вмить вибухне яскравим спалахом і... залишиться нешкодженою, такою ж зеленою та свіжою, як і раніш. Звідсіля — друга назва рослини: неопалима.

У народі й донині збереглися неясні згадки про лікування різних захворювань за допомогою ясенцю. Але яких і як? Посібники з народної медицини, навіть праці М. А. Носаля та І. М. Носаля, жодним словом не згадують про неопалиму купину, котра зустрічається в заповідних куточках По-

ділля. Можливо, тому, що ця рідкісна зникаюча рослина — релікт, котрий дійшов до наших днів з далекого третинного періоду. Дійшов, донісши сучасникам загадки і таємниці давніх епох.

(Н. і С.)

ВУЛКАН В УКРАЇНІ

Українські геологи виявили, що дуже давно біля міста Черкаси діяв вулкан. Він згас 2.000.000 років тому, отже ще тоді, коли на нашій планеті ледь зароджувалося життя.

У кратері цього вулкану з незначного часу утворилось озеро. Сотні тисяч років у воді озера розмножувалися, росли й гинули водорості. І таким чином виникло величезне Черкаське родовище високоякісних горючих лосняків (сланців).

Установлено, що запаси цього цінного палива сягають мільярда тонн. І там, де колись клекотів вулкан, тепер клекотатиме" електривня, що поставитиме світло й енергію.

ЗОЛОТОЗУБА ПРОПАСНИЦЯ

Джеймс Келер із Портленду (Австралія) купив кілька баранячих голів, щоб зварити собі дешеву, але наваристу юшку. Кладучи ті голови до казана, він завважив, що баранячі зуби, ніби позолочені. Він зіскріб на пробу кілька крупинок тієї позолоти, перевірів із допомогою хемікатів і встановив: щире золото!..

Не вагаючись, Келер біжить до м'ясарні й просить продавця: — Дайте мені більше баранячих голів! Із них добра юшка виходить.

І ці голови мали золоті "коронки" на зубах. Келерові пощастило з'ясувати, де попасалася отара з "золотими" зубами. Він бо упрянував закупити ту отару й те пасовисько. Але чутка про золотоносну землю вже розлетілася. — Спалахнуло щось на подобу золотої пропасниці й бідаку Джеймса попередили проворніші й грошовитіші суперники.

Походження золотих "коронки" на зубах овець просте: скубучи траву, вівці захоплювали й дрібні зернятка золота. Щось таке було й у Каліфорнії свого часу.

ПЕРША УКРАЇНСЬКА ОПАЛОВА ФІРМА

FUTURE FUEL OIL LTD.

and

SERVICE STATION

24-годинна, солідна і швидка обслу-
га та доставка "форнесів" безплатно.

945 Bloor Street W. — Toronto, Ontario

Office: 536-3551 — Nights: 762-9494

Читачі про "Родинний альбом" Докії Гуменної

...Цими днями отримав Вашу хороше видану книгу РОДИННИЙ АЛЬБОМ. Хай Вам добре живеться, Ви ж і підвели мене "під монастир", як казали на Україні. Подумав — справді родинний... Мемуари. А ви, хоч нікого не примушуєте зрікатись традиційних релігійних переконань, але ж... Мабуть, зрадіє атеїстична "пропаганда" по тім боці океану. Дозволю згодом прислати Вам наукові матеріяли, що еволюцію людини "із звіра" могутньо заперечують...

(Д-р Іван Кмета-Ічнянський, Філадельфія)

***

...Дякую за пам'ять, що не забули за мене, стару, і надіслали мені таку прекрасну книжку. Читаю з насолодою і перечитую деякі сторінки по кілька разів...

(Анастасія Королишин, Аллен Парк, Міч.)

***

...Я все з зацікавленням читаю Ваші книжки, а тому, що їх тематика — нам малознайома наша старовина, то й діти мої ними зацікавились.

(Д-р Наталія Коропецька, Муреставн, Н. Дж.)

***

...Книжку, як і всі інші Ваші твори, прочитав з великим захопленням! Чекаю ще новіших!

Відданий Вам читач

(Д-р Юрій Криволап, Балтімор, Мд.)

***

...Сердечно дякую за книжку, а ще більше за відважні думки, що мене турбують, а відповіді на них ніхто досі не давав. Заспокоювали себе, що людина на свій цей прийшла мудра, цивілізована і грамотна, ніби не бачать, що й сьогодні ще є напів або дикі люди, що живуть, як звірі, і нічим від них не різняться. Але якось так, що в школах вчать про початок і розвиток людини і в цей самий час вчать, що людина, будучи сотворена, вже вміла говорити і була подібна майже сучасній людині.

Книжка Ваша мене заспокоїла більше, як всі філософи і їх думки про людину, як таку.

(Лев Куделя, Нью Йорк)

***

...Дякую за книжку, але пробачте, вона не про мене писана, я її не розумію. Занадто малограмотний. "Чумацький шлях", "Хрещатий яр" — то для мене, а оці "Благослови Мати", і "Родинний альбом" — то не для мене, як колись я Вам писав відносно "Європи Крицької"...

(І. К., Нью Джерзі)

...Прочитував РОДИННИЙ АЛЬБОМ сторінку за сторінкою з великою увагою. Та й БЛАГОСЛОВИ, МАТИ! мусив ще раз прочитати.

Про Вас, Дорога Пані, можна сказати словами Івана Франка, що Ви "одинокий мужчина" серед великої плеяди письменників на еміграції, що оту збайдужнілу, зматеріялізовану до крайности масу тягнете на височини, де й "воздух інший, і сонце інакше гріє". За це Вам честь і тричі слава.

(Іван Кулиняк, Філадельфія, Па.)

Ю. ПЕРХОРОВИЧ

***

...Дуже дякую за РОДИННИЙ АЛЬБОМ. Може там знайду і своїх "предків".

(Д-р Василь Лев, Скрентон, Па.)

***

...Прочитала лиш І. "Немовля" з книжки РОДИННИЙ АЛЬБОМ — і в мене серце чуть не вискочило, я просто не могла повірити, що там написано.

Невже ж Ви не віруєте в Слово Боже — Святу Біблію? Думаю, якщо ми є якісь християни та віруємо в Бога, то як же ж можемо відкинути то, що написано в його Св. Слові?

Прошу прочитайте на першій сторінці з 1-ої Книги Мойсея, 1-ий розділ, а вірш 26, 27.

26. І рече Бог: сотворимо чоловіка в наш образ і подобу, і нехай панує над рибою морською і над птаством небесним, і над скотиною, і над усяким гадом, що лазить по землі.

27. І сотворив Бог чоловіка в свій образ, ув образ Божий сотворив його, як чоловіка і жінку сотворив їх:

1 Книга Мойсея, 5 голова, вірш 2.

Мужа і жону сотворив їх, і благословив їх, і нарече їм назву людина в той день, як сотворив їх.

Сьогоднішня людина має досить злого і по самі вуха помирає в грісі, а Ви, пані Гуменна, ще й у наш бідний український нарід зацеплюєте оту сатанську науку. Найбільше, чого людині потрібно, то повернутися до свого Небесного Творця.

Євангелія Св. Марка, 8 розділ, вірші 36, 37.

Що за користь чоловікові, коли здобуде світ увесь, а занапастить душу свою. Або що дасть чоловік у заміну душі своєї?

Посилаю назад "Родинний альбом", і прошу нічого більше мені не слати. Молюся, щоб Милосердний Господь допоміг Вам зрозуміти Божу правду.

Я є дуже щаслива, що мої предки не походять від звіра. Бог сотворив людину, і мої предки походять від Адама і Єви (люди). Один Адам, одна Єва, едемський сад, а не якісь джунглі!

(М. Л., Чикаго, Ілл.)

...Пишучи того листа напевно для Вас буде велика несподіванка, але я мушу писати тому, що я Вам повертаю назад "Родинний альбом"... чому саме спитайте отож наш Церковний Комітет мені заборонив таку книжку розповсюджувати...

Пані Гуменна, не думайте щось злого, але ми не можемо в Церковній Книгарні розповсюджувати таку брудну книжку так що то можна розповсюджувати в росії, але не тут на вільній землі Америки.

(Я. Б., церковна книгарня при баптистській церкві в Чикаго).

**

Прошу прийняти від мене щиросердечні гра-туляції за Вашу особливо цінну працю БЛАГОСЛОВИ, МАТИ! та РОДИННИЙ АЛЬБОМ. Ці дві книжки заслуговують на те, щоб їх і Вас представити Королівській Шведській Академії Наук в м. Стокгольмі для Нобелівської нагороди.

...Заходи представити Вашу працю до Нобелівської премії... доказуватимуть про нашу живучість і нашу свідомість представитися світові з тими нашими культурними надбаннями, про які світ почав забувати або не був і не є обізнаний.

Безперечно, при таких обставинах, коли наші не дбали про свою державність, не було й не буде кому дбати про наші давноминулі історичні осяги і про їх популяризацію в широкому світі...

Але оскільки Вам вдалося зробити більше, ніж академікам і професорам, то думаю, що знайдеться ініціатор, що Вашу працю представить...

(Михайло Бабій, Клівленд, Огайо)

**

...1. Не люблю Вашого заголовок "Родинний альбом". Заголовок не є правдивий, бо зміст Вашої праці є більший, чим "інф'єріориті комплекс". Колись читав розвідку про психологію назв книжок. Дарвін першу свою книжку про еволюцію назвав "Вестіджес" (залишки, лишайники). Якби був не назвав "Походження людини", "Початки видів", то Дарвінові праці не дістали б розголосу. А його "Вестіджес" була основою його дальших праць. Тому що назва його праці була скрита під невинним словом "вестіджес", він мусив ту книжку своїм коштом б раз видавати, але видавець не поставив на ній свого імени, як видавця... Назва повинна бути "лейбелем" на пляшці медицини або під комерційним іменем, або відразу по-науковому...

2. Не люблю Ваших слів "жанр" і "есеї", бо вони нам чужі. Маємо, а як не маємо, то повинні мати свої слова. Нарід, пересічний читач, не розуміє слова "жанр". Я не знаю французької мови й мушу дивитися в словнику чужих слів, щоб зрозуміти його зміст. Не кожний має такий словник під руками. Такі слова, як "жанр" і "есеї", можна поставити у примітці, або в дужках. Я не знаю добре української мови, бо я виріс у Канаді, але кажу по-щирості, що наші письменники роб-

лять помилку, як втікають від своєї мови, бо відганяють читача від читання книжок.

3. Гратулюю Вам... що Ви рішилися такий "жанр" надрукувати. Клас такого роду літератури не є цілковито у нас незнаний. Мих. Драгоманов написав "Про заздрих богів", а Михайло Павлик переклав "Боротьба науки з релігією" Дреппера. Ці книжки були в нашій літературі перед 1905 роком, заки я виїхав до Канади. Одначе Ви маєте повну рацію, як кажете, що в нашій літературі нема такого жанру, бо через 60 років у нас його не було, оскільки я знаю. Мені здається, що до того жанру наші письменники не чіпалися, бо настали війни, Перша й Друга. Одинокий жанр в нашій літературі були: історії змагу, спомини, спогади. Ви поступили цілком вірно, коли скинули конячі окуляри з нашої літературної творчості й почали на нову тему, тему наукову, розвідчу конечну для поширення нашого світогляду.

4. Мене дивує, як Ви попали на твори Сир'а Джеймса Фрейзера. Він був нашому загалові невідомий. Мені здається, що Ви перша згадали в нашій літературі його ім'я. Сир Джеймс Фрейзер під кожним оглядом рівняється на своїм полі з Дарвіном, Менделем, Коперніком, Галілеєм, Тихо Браге, Гершелем, Айнштайном та іншими на їх нивах і ділянках. Свідомо чи несвідомо мусимо поставити Степана Килимника на перше місце у нас щодо змісту його праць на полі нашої мітології. Перед ним Наукове Т-во ім. Шевченка зібрало дещо й надрукувало. НТШ робило на тій ниві так би сказати випадково. Килимник почав систематичну працю. Не знаю, скільки ще лишилось з його праць недрукованого. Його записки, нариси тощо повинна його родина зберегти і передати у певні руки, то може хтось їх колись закінчить.

Тотемізм, то початки релігій. Отут ви попадете в гніздо осей. Крім юдаїзму і протестантів (усіх майже сект), всі світові великі релігії переповнені тотемізмом. Найбільше тотемізму лишилось у православній церкві та брагманізмі, буддизмі і в римокатоликів. Не згадую про африканські релігії, які ще не зорганізовані у щось велике, як магометанство й християнство...

В англійській мові є вже дуже багато літератури на ту тему. Такого роду література нам потрібна, бо християнство на переломі. Наука побила християнство. Не Наука Христа, а християнські церкви мусять пристосуватися і поширити розуміння Бога. Бо чим більше людина учена, тим більше Бога признає. Під час боротьби науки із вірою церкви вважали науковців за атеїстів. Тепер, коли наука поширилася й зміцнилася так сильно, то й церква починає пристосовуватися до науки. Релігія мусить у майбутньому бути суперструктурою науки, як філософія. Релігія вже признає гравітацію електромагнету, еволюцію і признає факт, що людина може об'їхати кілька разів земну кулю за день. Спенсер мав рацію. Як я розумів його, то людський розум може знати тільки "со фар" (до межі), а дійшов-

ши до ультиматного, мусить признати Бога, якого і святий Василь Великий не міг описати...

(Бл. п. суддя Михайло Стечишин, Винярд, Канада, 25 жовтня 1953).

***

...Нігде правди діти, що тема Ваших творів тяжка й подекуди незрозуміла. Передовсім археологія й передісторія. Пересічний читач читати цих книжок не зуміє. Не знаю, як з молодим образованием поколінням. Ще ті, які українську мову плекають, мають університети і їм ці книжки потрібні, але загал загубиться, читаючи їх.

Все таки підчеркую їх високу вартість змісту. При тім подивляю, Дорога Пані, проворність у видаванні їх. Це ж коштвна річ, але зате дуже імпонуючий зовнішній вигляд.

(А. Кузич, Канада)

***

...Ця книжка цікава і цінна тим, що вона доступна для дітей і цікава для них своїми ілюстраціями.

РОДИННИЙ АЛЬБОМ — скарб для нашого покоління. Я дякую Вам, що Ви відновлюєте наше минуле, не даєте йому загинути, передаєте дійсність без перекозачення. Було б добре, якби наші священники взяли з вас приклад та... промовляли до молоді на зрозумілій мові...

(Д-р Лідія Куриляк, Чикаго, Іл.)

ІЗ ГУМОРУ

ШЛЮБ З РОЗРАХУНКОМ

Осел дививсь, як віз тягла Кобила:
— Таку б в жінки! Вона б за двох робила!
А та собі:
— Чи вийти за Осла...
Осел дурний — потягне й за вола.

НЕ ВТРИМАВСЯ

— І що ти, друже, наробив!
В свої ворота гол забив!
— Не втримався, моя вина:
Була позиція зручна.

СИЛА МИСТЕЦТВА

— От виразно написана картина!
Дивлюсь, і аж тече у мене слина...
— Що? Від картини "Сонечко пече"?
— Це сонце? А бодай би йому грець!
А я ж, було, подумав, що — млинець!

ПОРАДА ЛІТКОНСУЛЬТАНТА

— Що вам порадити? Як свідчать ваші твори.
Вам якомога більше слід читати...
— Вважаєте, що піде це на користь?
— Принаймні, менше будете писати!...

НАРОДНА МЕДИЦИНА

ЛІКИ З КОМОРИ ПРИРОДИ

Гарбуз, редька, хрін... Їх дуже широко і з давніх часів уживають люди. Але поряд з цим народна, а за останні роки і наукова медицина встановили, що багато харчових продуктів рослинного походження є і досить цінними природними ліками. Правильно підібраний харчовий раціон подмагає одужанню при різних захворюваннях, сприяє запобіганню багатьом хворобам. Природні рослинні ліки допомагають й ніколи не шкодять при раціональному застосуванні. У багатьох випадках ліки з комори природи можна використати в додаток до основного лікування, хоч перед їх уживанням слід порадитися з лікарем.

Відомо, що з гарбуза можна приготувати смачні страви. Але, крім смакових, він має і цілющі властивості. В його м'якоті містяться цукор, фосфор, солі кальцію, калію, магнію, вітаміни. Гарбуз посилює рухову функцію кишечника, сприяє жовчовиділенню і виведенню солей з організму. Тому його можна застосовувати при захворюваннях печінки, нирок, гіпертонічній хворобі, подагрі. Народна медицина рекомендує чистим "гарбузовим м'ясом" обкладати запалені місця на тілі при опіках, боляках та ін.

Гарбузове насіння теж має цілющі властивості. Зокрема, в ньому є жири й ефірні олії, органічні кислоти, білок, цукри, вітаміни С, В1 та ін. У насінні є також і смолисті речовини, які убивають кишкові мікроби. При цьому треба відзначити, що насіння можна довго зберігати. Перед застосуванням його треба очистити від твердого лущиння, але обов'язково залишити зелену тонку оболонку.

Городню рослину — хрін — використовують не тільки як прянощі. В його корінні є лізоцим і фітонциди, які убивають бактерії. Хрін можна застосовувати при катарах верхніх дихальних шляхів, при запальних захворюваннях ясен (полоскання). Алілово-гірчична олія, що надає гострого запаху і смаку хрону, посилює секрецію шлунково-кишкового тракту і підвищує апетит. Вітамін С міститься не тільки в корені, а й у листі хрону, — а тому листя можна використовувати як протицинготний засіб. У натертому або дрібно нарізаному вигляді хрін застосовують як відтяжний засіб, який не поступається своєю силою гірчичникам — при радикулітах, ішіясі, болю в суглобах. Полоскання настоєм хрону дезинфікує й освіжає ротову порожнину, а також зменшує зубний біль.

Біла і чорна редька теж може використовуватись для лікувальних цілей. У корені цієї городньої культури містяться ефірні олії, глюкозида, лізоцим, вітамін С та ін. У лікарській практиці сік редьки застосовують як засіб проти каменів у жовчному пухирі й нирках і для посилення секреції травних залоз. Він має також протицингові властивості. Народна медицина рекомендує сік редьки для втирання при радикулітах, болю в суглобах. Він діє подразливо, як гірчичники, хоча трохи слабше від них. Редька рекомендується також при некрозіві, для профілактики атеросклерозу.

Г. СУШКО, лікар

КУПІТЬ ЦІ КНИЖКИ!

М. Ю. Брайчевський, "ПРИЄДНАННЯ ЧИ ВОЗ-З'ЄДНАННЯ, критичні зауваги з приводу однієї концепції".

Книжка написана сучасним українським радянським істориком.

Ціна: 2.00 дол.

Іван П. Багрянний, "ЛЮДИНА ВІЖИТЬ НАД ПІРВОЮ".

Ціна: 6.00 дол.

Василь І. Гришко, "ТРЕТЯ СИЛА, ТРЕТІЙ ШЛЯХ, ТРЕТЯ РЕВОЛЮЦІЯ".

Ціна: 1.50 дол.

Василь Іванис, "ДО ПРОБЛЕМИ КАВКАЗУ".

Ціна: 0.70 дол.

"ПРОГРАМОВІ ДОКУМЕНТИ ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ".

Політичні документи боротьби за свободу людини й народів Радянського Союзу.

Ціна: 1.50 дол.

Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".

Ціна: 2.00 дол.

Анатолій Юриняк, "ЗАСОБИ І СПОСОБИ ПОЕТИЧНОГО ВИСЛОВУ".

Ціна: 1.00 дол.

Книжки замовляти в адміністрації
"Нових Днів".

УВАГА!

УВАГА!

ЧИТАЧІ В ТОРОНТО
ЗАМОВЛЯЙТЕ ОПАЛОВУ ОЛИВУ
В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

**ALASKA FUEL
LIMITED**

425 Jane Street — Toronto 9

Нашим клієнтам безплатно чистимо печі
й гарантуємо безплатну цілорічну обслуговування печей.

НАШ ТЕЛЕФОН: 766-3040

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх українських шкіл на еміграції:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Десяте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.50 дол.

2. Петро Волиняк

КИЇВ

Читанка для 3-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

3. Петро Волиняк

ЛАНІ

Читанка для 4-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.
в Англії — 55 шіл., в Австралії — 1.40 дол.

4. Петро Волиняк

ДНІПРО

Видання друге

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія

Єдиний на еміграції підручник такого типу
Книжка ілюстрована

Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

5. Петро Волиняк

ЗАПОРІЖЖЯ

Читанка для 5-ої класи

У цій книжці багато історичних оповідань

Ціна: у Канаді і США — 1.80 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.60 дол.

6. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Друге видання

У книжці багато ілюстрацій, карт тощо
Ціна: у Канаді і США — 2.00 дол.
в Англії — 75 шіл., в Австралії — 1.80 дол.

7. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, Ч. 1

Фонетика й морфологія

Шосте видання

Ціна: у Канаді, США і Австралії — 2.75 дол.,
в Англії — 100 шіл.

Замовляти в "Нових днях". Школам і книгарням та церковним громадам — знижка.

GO AHEAD! BUY CANADA SAVINGS BONDS START SOMETHING GOOD TODAY

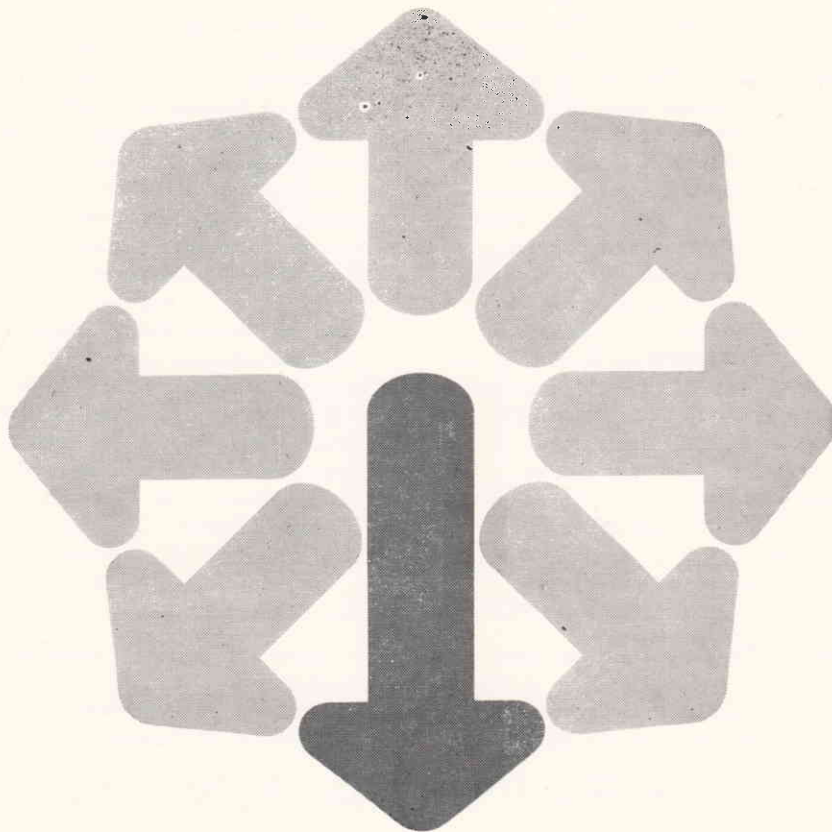
Розпочніть сьогодні щось добре із Канадськими Щадничими Бондами! Вони призначені для забезпечення Вашого майбутнього, щоб воно було безтурботним. Канадські Щадничі Бонди певні, бо вони забезпечені всіма ресурсами Канади і дають добрі відсотки рік за роком.

Нові Канадські Щадничі Бонди дають передібно 7.30% зиску щороку, якщо дотримані до речення зрілости. Кожний 100-доларовий бонд починається від \$5.50 зиску у першому році, приносить \$7.00 у другому році, \$7.50 у кожному із наступних чотирьох років, а потім — \$7.75 зиску щороку протягом останніх шести літ. Щобільше, ви можете зібрати відсотки від відсотків, і на протязі лише 12 років ваші 100 доларів можуть зрости до \$233.25.

Канадські Щадничі Бонди — це властиво готівка. Їх можна кожнoчасно інкасувати за їхньою номінальною вартістю з додатком нарахованих відсотків.

Канадські Щадничі Бонди легко купити. Їх можна набути в сумі від \$50.00 до \$50.000.00. Ви можете їх купити в троякий спосіб:

- (а) за готівку — на місці вашої праці, в банку, або через інвестицію
  - (б) на сплати, через План ощадности платні там, де ви працюєте
  - (в) на сплати, через Місячний план ощадности там, де маєте своє банковеkonto чи інвестиції
- Ступайте вперед! Розпочніть щось добре сьогодні! Купіть Канадські Щадничі Бонди.

7.30%

ПЕРЕСІЧНИЙ РІЧНИЙ ВІДСОТОК ДО РЕЧЕННЯ ЗРІЛОСТИ

Mrs N. Kozij-273
17 Lanark Ave.
Toronto 10, Ont.

Second Class Mail Registration
Number 1668

If not delivered please return to:
NOW I DNI
28 Northcliffe Blvd.
TORONTO 4, ONT., CANADA

"УКРАЇНСКА КНИГА"

проголошує

ВЕЛИКИЙ ВИПРОДАЖ КНИЖОК І ГРАМОФОННИХ ПЛАСТИНОК

33Д-02820-21(а) Калачевський М. Українська симфонія. 12-цалева.

Ціна \$3.50

33Д-017885-86(а) Співає державна заслужена капеля бандуристів

Укр. РСР. Рече та стогне Дніпр широкий. Мелодія Крижанівського, слова Т. Шевченка. Віночок з українських народних пісень Ой з-за гори, з-за лиману, черевички мої. Д. Петриненко. Дивлюся я на небо, народна пісня, слова М. Петренка, Б. Гмиря. Пісня Кобзаря, М. Вериківський — Т. Шевченко. Зіронука, Донецька.

В. Верменич - М. Чернявський. Вареники. С. Сабадаш - І. Кутень. Сходить сонце за горою, місяць на небі Б. Гмиря. Та туман яром котиться. Б. Гмиря. Засвітали козаченьки. І. Козловський. 12-цалеві.

Ціна \$3.50

33Д-024913-14(а) Дмитро Гнатюк співає українські пісні.

Гуде вітер (М. Глінка - В. Забіла). Дивлюсь я на небо. (В. Заремба - М. Петренко) Ой під Вишнею, пісня з опери "Наталки-Полтавки" (М. Лисенко). Гей Іване, Іване, чуєш, брате мій. Ти сказала, прийди, прийди, укр. нар. пісні. Ой чого ти, дубе (К. Стеценко, слова народні). З сиром пироги, укр. народна пісня. Черемшина (В. Михайлюк - М. Юрійчук). Летять, ніби чайки (Ю. Рожанська - Л. Рева). Неспокій — В. Верменич - Д. Луценко). Ясени (О. Білаш - М. Ткач). Треба йти до осені (О. Білаш - Пушик), 12-цалева. Ціна

3.50

33Д-027543-44(а) Симфонія № 1, Г. Майборода, Симфонія № 2,

12-цалева. Ціна

3.50

33Д-029389-90(а) Державна академічна хорова капеля Укр. РСР

"Думка". Художній керівник і диригент М. Кречко. Ой ходить сон коло вікон. Кулик чайку любив. Пісня про Байду. Шум. (обр. О. Кошиця). На вулиці скрипка грає (Обр. О. Кошиця). Мала мати одну дочку. (Обр. М. Леонтовича). Ой з-за гори кам'яної. Козака несуть. (Обр. М. Леонтовича). Льодолом (М. Леонтович - В. Сосяра). Піють півні. Гра в зайчика. Пряла. Дударик. Щедрик. (Обр. М. Леонтовича). 12-цалева. Ціна

3.50

33СМ-02619-20(а) Буковинський ансамбль пісні і танцю.

Ранок верховини (А. Кушніренко - В. Колодій). П'єса для сопілки (Л. Затуловський). А коник чорненський (обр. А. Кушніренка). Кажуть — стукай (Бувський Б. — Коломієць В.). Запали очі зорями (А. Кушніренко - М. Бакай). Коломийки. Зореслава. А. Кушніренко - І. Кутень) Козак — танець (Ю. Блишук). Ой дуб-дуба (нар. пісня в обр. М. Ракова). Знайшла собі легіня (закарпатська нар. пісня) Стеліся, барвінку, сучасний весільний обряд (за нар. мотивами, обр. А. Кушніренка). 12-цалева. Ціна

3.95

С-01717-18 Державний український нар. хор ім. Г. Верьовки.

Рече та стогне Дніпр широкий. Заповіт. Дударик. Чуєш, брате мій. Павочка ходить. У Києві-граді. Києве мій. (І. Шамо — Д. Луценко). Степом, степом. (А. Пашкевич - М. Негода). Закувала та сива зозуля (муз. ісл. П. Ніщинського). Лелеченьки (О. Білаш - Д. Павличко). Зачарована Десна (І. Шамо - Д. Луценко). 12-цал. Ціна

3.95

33Д21237-38(а) М. Лисенко. Пан Коцький. Дитяча комічна опера з

5-ти діях. 10-цалева. Ціна

2.50

УВАГА: До замовлень на одну пластинку прислати \$0.50 на поштову оплату і 5% податок в Онтаріо.

ПРИГАДКА: Фірма має великий вибір дитячих шкільних підручників та різних книжок для виховання наших дітей. — Крамниця до Ваших послуг.

UKRAINSKA KNYHA

1162 Dundas Street West
Toronto 3, Ontario, Canada
Tel.: 532-8928